

HEINAL OSWIATOWY

NR 5/163
2017

Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

Edukacja historyczna

Wychowanie patriotyczne na co dzień

Instytucje
współpracujące:

Od redakcji 3

Zagadnienia oświatowo-educacyjne

Katarzyna Braun, Wychowanie do wartości w Szkolnych Klubach Wolontariatu 3

Anna Walska-Golowska, Zofia Walska, Kształtowanie patriotyzmu na etapie wczesnej edukacji 5

Marzena Sula-Matuszkiewicz, Edukacyjne gry planszowe i miejskie w nauczaniu historii i wychowaniu patriotycznym 8

Barbara Kozik, Dorota Lenar, Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej 9

Tomasz Stachów, Oddział „Ulica Pomorska” Muzeum Historycznego Miasta Krakowa jako przestrzeń krzewienia i umacniania patriotyzmu 12

Witold Pająk, Język matematyki 15

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie informuje

Joanna Peter, Przemysław Majkut, Rola obserwacji w systemie egzaminów zewnętrznych 17

Uczę (się) w szkole

Danuta Sterna, Techniki sprzyjające wprowadzaniu strategii oceniania kształtującego. Cz. IX 20

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

Dorota Stono, Danuta Sygnarowicz, Projekt „Cztery pory roku, czyli radłowskie przemiany”, realizowany w ramach „Kulthurry” i innowacji pedagogicznej w Zespole Szkół w Radłowie 22

Jadwiga Gołda, Magdalena Tataruch, Edyta Sekunda, Seminarium Integracyjne na BIS 25

Magdalena Bubula, Fascynujący świat Professional Writing 26

Konteksty i inspiracje

Małgorzata Kaliszewska, Współczesna wartość pedagogiki Celestyna Freineta ... 28

Zaprosili nas

Anna Walska-Golowska, „Zawsze warto chcieć!”. Relacja z III Ogólnopolskiej Konferencji Projektu Bohaterskiej Wyobraźni prof. Zimbardo 30

Klaudia Poparda, „Mentoring w szkole – indywidualna forma rozwoju nauczycieli”. Relacja z konferencji 31

Informacje i komunikaty

II Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych 32

Jak się uczyć to tylko z pasją 33

Rok 2017 rokiem sześciu patronów 34

Okładka: Spektakl „Złamane skrzydło”, Zespół Szkół w Radłowie, fot. 1. – D. Sygnarowicz, fot. 2. – D. Stono

Wydawca:

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada Wydawnicza:

Jarosław Chodźko (przewodniczący), Jolanta Adamczyk, Cezary Burtak, Małgorzata Dutka-Mucha, Tadeusz Szczeklik

Rada Redakcyjna:

prof. dr hab. Stanisław Pałka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. MWSE, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbowniczek prof. Akademii Ignatianum, dr Iwona Ocetkiewicz – UP, dr hab. Teresa Olearczyk prof. KA, prof. dr hab. Marian Śnieżyński – Akademia Ignatianum w Krakowie

Redaguje zespół w składzie:

Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr hab. Małgorzata Kaliszewska (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), Elżbieta Pałka (Kuratorium Oświaty w Krakowie), Joanna Peter (OKE w Krakowie), Marzena Sula-Matuszkiewicz (PBW w Krakowie), Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji), Halina Wesołowska (wicedyrektor MCDN) oraz zespół nauczycieli konsultantów: Mariola Kozak, Elżbieta Łęczna-rowicz, Wojciech Papaj, Teresa Szakiel

Opracowanie materiałów i korekta:

Zofia Wyzlińska

Adres redakcji:

Redakcja „Hejnału Oświatowego”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
<http://hejnaloswiatowy.mcdn.edu.pl/>

Redaktor naczelna:

Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Warunki przyjmowania materiałów:

Materiały do publikacji należy przesłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl
Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Times New Roman; rozmiar czcionki 12; odstęp wiersza 1,5; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Recenzją objęto materiały z działu: „Dydaktyka i wychowanie – teoria i badania”.

Redakcja zastrzega sobie prawo do adiacji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnal Oświatowy” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz on-line.

Nakład 1000 egzemplarzy

Skład i druk: Digital Art Studio

ISSN 1233-7609

Od redakcji

Drodzy Czytelnicy

Patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu (...), te słowa Jana Pawła II stały się mottem najnowszego numeru „Hejnału Oświatowego”. Decyzją Sejmu RP bieżący rok ma sześciu patronów: Josepha Conrada-Korzeniowskiego, marszałka Józefa Piłsudskiego, Adama Chmielowskiego, błogosławionego Honorata Koźmińskiego i Tadeusza Kościuszkę. Rok 2017 jest też rokiem Rzeki Wisły. Wychowanie patriotyczne i edukacja historyczna to główny temat aktualnego wydania czasopisma. Autorzy tekstów dzielą się swoim doświadczeniem, ale także proponują nowe formy i metody pracy z dziećmi i młodzieżą służące kształtowaniu postaw patriotycznych i rozwijaniu zainteresowań historycznych.

Na łamach „Hejnału” poruszamy również inne ważne zagadnienia, takie jak wychowanie do wartości w Szkolnych Klubach Wolontariatu czy znaczenie dorobku Celestyna Freineta dla rozwoju polskiej pedagogiki.

Pragnę jeszcze zwrócić Państwa uwagę na artykuł poświęcony ważności języka matematycznego w kształceniu uczniów oraz tekst poruszający zagadnienie roli obserwacji w systemie egzaminów zewnętrznych. W tym numerze zamieszczamy również relacje z konferencji dla nauczycieli, informacje i komunikaty.

Dziękujemy wszystkim, którzy przyczynili się do powstania kolejnego numeru naszego czasopisma i zapraszamy do dalszej współpracy.

Miłej lektury

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika
„Hejnał Oświatowy”

Wychowanie do wartości w Szkolnych Klubach Wolontariatu

DR KATARZYNA BRAUN

Szkolne Kluby Wolontariusza to grupy ludzi o dobrych sercach, mądrych pomysłach i pragnieniu niesienia pomocy bliźnim, a także chętnych do tego, by poprawiać wizerunek otaczającej rzeczywistości.

Szkolne Kluby Wolontariusza – krótka historia

Szkolne Kluby Wolontariusza działają na terenie szkoły – ich członkami są uczniowie, którzy – w myśl definicji wolontariatu – powinni angażować się w pomoc świadomie, dobrowolnie i nieodpłatnie. Pomysł tworzenia Szkolnych Klubów Wolontariusza zrodził się wraz ze wzrostem zainteresowań młodych ludzi pracą społeczną. Obok chęci pomocy dominowała potrzeba przeżycia przygody, poznania nowych osób, rozwijania zainteresowań. Młodzi ludzie pragnęli zaistnieć w grupie, sprawdzić się i sprostać wyzwaniom, które zostaną przed nimi postawione. Na potrzeby młodzieży odpowiedzieli nauczyciele, którzy we współpracy z Centrami Wolontariatu lub samodzielnie podjęli próby utworzenia klubów w macierzystych szkołach¹.

Utworzenie Szkolnych Klubów Wolontariusza było potrzebne także z tego względu, że pomimo szczerych chęci osoby niepełnoletnie nie mogą w Polsce wykonywać indywidualnie pracy wolontariackiej. W myśl regulacji prawnych osoba niepełnoletnia może zostać wolontariuszem pod dwoma warunkami: pisemnej zgody rodziców oraz obecności pełnoletniego opiekuna, który będzie sprawował nadzór nad przebiegiem i bezpieczeństwem pracy młodych wolontariuszy².

Dodatkowo osoby młode potrzebują dłuższego procesu przygotowania do pracy wolontariackiej, ciągłego monitorowania tej pracy poprzez działanie w grupie wsparcia pod okiem koordynatora. Zaistniała więc potrzeba stworzenia takiej możliwości, by osoby młode nie traciły zapału, oczekując na

ukończeniu 18 lat, lecz pod kierunkiem odpowiednio przygotowanej osoby mogły rozwijać swoją wrażliwość, pożytecznie spędzać wolny czas i sprzyjać zmianom społecznym, pomagając potrzebującym³.

Organizacja i wychowanie w Szkolnych Klubach Wolontariusza

Utworzenie Szkolnego Klubu Wolontariusza pozwala chęć służenia innym zmienić w przemyślane, rozplanoowane, długofalowe działania. Struktura organizacyjna, którą tworzą, daje możliwość ustalenia wspólnych zasad funkcjonowania oraz ich weryfikacji.

Do celów, które postawione zostały przed Szkolnymi Klubami Wolontariusza, należą:

- rozwijanie wśród młodzieży postaw otwartości i wrażliwości na potrzeby innych;
- zapoznanie z ideą wolontariatu;
- przygotowywanie młodzieży do podejmowania pracy wolontariackiej;
- umożliwianie młodym podejmowania działań pomocowych na rzecz potrzebujących pomocy;
- prowadzenie grup wsparcia dla wolontariuszy;
- pomoc szkolnym rówieśnikom w trudnych sytuacjach;
- wspieranie ciekawych inicjatyw młodzieży;
- promowanie życia bez uzależnień;
- wyszukiwanie autorytetów i pomoc w rozwijaniu zainteresowań młodzieży⁴.

Jak wynika z przytoczonych powyżej celów, aktywność Szkolnych Klubów Wolontariusza nie ogranicza się do zadań związanych z organizacją pracy wolontariackiej, ale nastawiona jest tak-

że na działalność o charakterze wychowawczym.

Szkolne Kluby Wolontariusza są jedną z form pracy, która wpisuje się w realizację programu wychowawczego szkoły. Wszystkich członków grupy wolontariackiej obowiązuje Regulamin Szkolnego Klubu Wolontariusza, a w szczególności zasada osobistej pracy i zaangażowania na rzecz potrzebujących pomocy. Z tą zasadą ściśle łączy się aktywne przeciwstawienie się przemocy, brutalności, troska o słabszych oraz przewyżczanie własnych słabości utrudniających bycie w pełni wolnym i odpowiedzialnym człowiekiem⁵.

Szkolne Kluby Wolontariusza to grupy ludzi o dobrych sercach, mądrych pomysłach i pragnieniu niesienia pomocy bliźnim.

Młodzież działająca w szkolnym wolontariacie najpierw uczestniczy w szeregu warsztatów przygotowujących ją do podjęcia pracy. Warsztaty te podzielone są na dwie kategorie – pierwsza dotyczy idei wolontariatu, zasad pracy wolontariuszy, druga obejmuje swoim zakresem zagadnienia specjalistyczne i jest związana z zakresem pracy wykonywanej przez wolontariuszy⁶.

Rola opiekuna grupy wolontariuszy nie ogranicza się do zorganizowania młodzieży pracy i przeszkolenia, ale trwa przez cały rok szkolny. Młodzież systematycznie uczestniczy w spotkaniach, podczas których omawiane są bieżące działania. Spotkania te są także szansą na wzmocnienie motywacji wolontariuszy, wsparcie w sytuacji trudności i zniechęcenia⁷.

Nauczyciele pracujący z wolontariuszami wskazują, że wolontariat uczy młodych ludzi obowiązkowości i odpowiedzialności, rozwija w nich potrzebę kreatywnego myślenia. To właśnie praca w klubie rozwija w młodzieży umiejętność identyfikacji z grupą, pracy z ludźmi, konfrontowania własnej postawy z postawami innych. Poprzez pracę z innymi na rzecz potrzebujących młodzież odkrywa własną wartość, czuje się akceptowana, traktowana poważnie. Praca w klubie jest wreszcie doskonałą alternatywą dla nudy, daje młodym możliwość robienia czegoś ważnego i wartościowego. Młodzież, angażując się w działania na rzecz społeczności,

Fot. T. Łopuszyński

czuje się za nią odpowiedzialna, uczy się postaw obywatelskich⁸.

Marta Lausch-Chudy, analizując korzyści wynikające z zaangażowania młodzieży w wolontariat, dzieli je na dwie grupy. W pierwszej wymienia te, które dotyczą bezpośrednio osoby wolontariusza, sprzyjają usprawnianiu jego umiejętności intrapsychicznych i przyczyniają się do poszerzenia jego samoświadomości, czyli służą szeroko rozumianemu samorozwojowi. Druga grupa korzyści obejmuje te, które dotyczą rozwoju wolontariusza w odniesieniu do kontaktu z drugim człowiekiem, usprawniają umiejętności interpersonalne⁹.

Szkolne Kluby Wolontariusza są jedną z form pracy, która wpisuje się w realizację programu wychowawczego szkoły.

Zmiany dokonujące się w młodych osobach uczestniczących w działaniach Szkolnych Klubów Wolontariusza, relacjonowane zarówno przez ich opiekunów, jak i samych wolontariuszy¹⁰, dają podstawę do przyjęcia tezy, że Szkolne Kluby Wolontariusza stanowią szczególne środowisko wychowawcze.

Wartości w Szkolnych Klubach Wolontariusza

Wskazane powyżej wychowawcze znaczenie zaangażowania w wolontariat odnosi się także do wychowania do wartości. Podejmowanie działalności na rzecz potrzebujących pomocy ściśle wiąże się

z wartościami, które potocznie rozumiane są jako to, co cenne i godne pożądania, co stanowi cel ludzkich dążeń¹¹.

Krystyna Chałas wychowanie ku wartościom określa jako działania zmierzające do przygotowania młodego pokolenia do poznania istoty wartości, wyboru, urzeczywistniania i animacji społecznej¹². Dalej autorka podaje kluczową zasadę wychowania młodzieży do wartości, uważając, że „u podstaw wspomaganie znajduje się celowe inspirowanie wychowanków do określonej aktywności oraz stwarzanie wewnętrznych i zewnętrznych warunków sprzyjających, by ta aktywność trwała w perspektywie rozwoju”¹³. W tym kontekście można przyjąć, że Szkolne Kluby Wolontariusza są przestrzeniami, w których następuje ukierunkowanie na wybór wartości, które otwierają młodego człowieka na problemy świata, innych ludzi, nie pozwalają pozostać biernym wobec ludzkiej krzywdy i ludzkiego nieszczęścia.

W obszernej literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele typologii wartości, dokonywanych na podstawie różnorodnych kryteriów. W kontekście działalności Szkolnych Klubów Wolontariusza odwołam się tylko do dwóch grup wartości (allocentrycznych i prospołecznych) spośród dziesięciu wyodrębnionych przez Mirosława Szymańskiego¹⁴.

Wartości allocentryczne skierowane są ku konkretnym osobom. Orientacja na tego typu wartości łączy się z wrażliwością na potrzeby innych, zdolnością rozumienia drugiego człowieka i relacji międzyludzkich, gotowością niesienia

pomocy. Wartości prospołeczne odnoszą się z reguły do szerokich kręgów społeczeństwa, a więc ludzi, czy też ludzkości w ogóle, narodu, pokolenia, grup społecznych o szczególnych cechach (np. mniejszości narodowych i wyznaniowych, osób poszkodowanych, potrzebujących pomocy). Internalizacja tych wartości prowadzi do zaangażowania w sprawy społeczne¹⁵.

Wolontariat uczy młodych ludzi obowiązkowości i odpowiedzialności, rozwija w nich potrzebę kreatywnego myślenia.

Z badań przeprowadzonych wśród członków Szkolnych Klubów Wolontariusza wynika, że właśnie te dwie grupy wartości znajdują się u nich na szczycie hierarchii¹⁶. W działalności w wolontariacie młodzież, stykając się bezpośrednio z problemami życia codziennego osób chorych, niepełnosprawnych, osieroconych, samotnych, uchodźców, nadaje nowej wartości życiu, zdrowiu, rodzinie, przyjaźni, sprawności fizycznej i intelektualnej. Oczywiście należy podkreślić, że wychowanie do tych wartości nie dokonuje się samoistnie. Jak każda działalność wychowawcza wymaga świadomego kierowania przez wychowawców, wskazywania na to, co ważne, czemu warto poświęcać swój czas, pracę i młodzieńczą energię.

Słowa kluczowe: Szkolne Kluby Wolontariusza, wolontariat, wartości.

PRZYPISY:

- 1 K. Braun, K. Wędrychowicz, *Młodzieżowe Kluby Wolontariusza*, Lublin, b. r. , s. 10.
- 2 K. Kołodziej, *Na prawo patrz*, [w:] M. Bełdowska (red.), *Wolontariat w Ośrodkach Pomocy Społecznej*, Warszawa 2008, s. 50.
- 3 K. Braun, *Wychowanie prospołeczne w integralnym rozwoju dzieci i młodzieży*, [w:] L. Opiela, D. Bis (red.), *Wychowanie integralne w teorii i praktyce pedagogicznej*, Lublin 2013, s. 278.
- 4 K. Braun, K. Wędrychowicz, *Młodzieżowe Kluby...*, s. 11.
- 5 Przykładowy Regulamin szkolnego Klubu Wolontariusza, por. K. Braun, K. Wędrychowicz, *Młodzieżowe Kluby...*, s. 15–17.
- 6 K. Braun, *Wolontariat – młodzież – wychowanie*, Lublin 2012, s. 211–213.
- 7 K. Braun, *Wychowanie prospołeczne w integralnym rozwoju...*, s. 280.
- 8 K. Braun, K. Wędrychowicz, *Młodzieżowe Kluby...*, s. 17.

⁹ M. Lausch-Chudy, *Wychowawcza moc wolontariatu*, [w:] J. Stala (red.), *Socjalizacja – wyzwanie współczesności*, Tarnów 2010, s. 306–307.

¹⁰ Szczegółowe wyniki badań dotyczące kształtowania postaw prospołecznych przez uczestnictwo w Szkolnych Klubach Wolontariusza por. K. Braun, *Wolontariat – młodzież...*, s. 203–236.

¹¹ U. Schrader, *Etyka. Główne systemy*, Warszawa 1992, s. 50.

¹² K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. I, Lublin–Kielce 2003, s. 7–8.

¹³ Tamże, s. 41.

¹⁴ M. Szymański, *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Warszawa 1998, s. 30.

¹⁵ Tamże, s. 31.

¹⁶ K. Braun *Wolontariat – młodzież...*, s. 159.

BIBLIOGRAFIA:

Braun K., Wędrychowicz K.: *Młodzieżowe Kluby Wolontariusza*. Lublin: Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu w Lublinie, b.r., s. 10. ISBN (brak).

Braun K.: *Wychowanie prospołeczne w integralnym rozwoju dzieci i młodzieży*. W: L. Opiela, D. Bis (red.): *Wychowanie integralne w teorii i praktyce pedagogicznej*. Lublin: Wyd. KUL, 2013, s. 269–283. ISBN 978-83-7702-635-9.

Braun K.: *Wolontariat – młodzież – wychowanie*. Lublin: Wyd. KUL, 2012. ISBN 978-83-7702-457-7.

Chałas K.: *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. I. Lublin–Kielce: Wyd. Jedność, 2003, s. 7–8. ISBN 83-7224-667-X.

Kołodziej K.: *Na prawo patrz*. W: M. Bełdowska (red.): *Wolontariat w Ośrodkach Pomocy Społecznej*. Warszawa: Wyd. Centrum Wolontariatu, 2008, s. 47–93. ISBN 978-83-926811-0-6.

Lausch-Chudy M.: *Wychowawcza moc wolontariatu*. W: J. Stala (red.): *Socjalizacja – wyzwanie współczesności*. Tarnów: Wyd. Biblos, 2010, s. 303–313. ISBN 978-83-733294-0-9.

Schrader U.: *Etyka. Główne systemy*. Warszawa: Wyd. Placet, 1992. ISBN 83-900633-0-1.

Szymański M.: *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, 1998. ISBN 83-87715-75-1.

* * *

Katarzyna Braun jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki. Obecnie nauczyciel akademicki w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2001 r. związana ze Stowarzyszeniem Centrum Wolontariatu w Lublinie, w sposób szczególnie zainteresowana wychowawczą funkcją wolontariatu. Trener w wielu programach z zakresu wolontariatu, aktywizacji społeczności lokalnych – „Wolontariat w Ośrodkach Pomocy Społecznej”, „Wolontariat Pierwszy Krok na Rynku Pracy”.

Kształtowanie patriotyzmu na etapie wczesnej edukacji

ANNA
WALSKA-GOŁOWSKA
ZOFIA WALSKA

*Patriotyzm oznacza umiłowanie tego, co ojczyste: umiłowanie historii, tradycji, języka czy samego krajobrazu ojczystego. Jest to miłość, która obejmuje również dzieła rodaków i owoce ich geniuszu (...)*¹.
Jan Paweł II

Patriotyzm w znaczeniu ogólnym to wszelkie umiłowanie Ojczyzny jako miejsca, z którym jesteśmy związani.

W dobie niezależności państwa, otwartych granic, nadużywania słów „patriotyzm”, „patriota”, „patriotyczny” można spotkać się z opiniami, że termin ten, jego znaczenie i patetyczny wydźwięk przygasa. Jednak nauczyciel zobowiązany jest do kształtowania postaw uczniów, także patriotycznych i obywatelskich. Dla wychowawcy edukacji wczesnoszkolnej jest to zadanie szczególne. Istnieje szereg możliwości krzewienia patriotyzmu wśród najmłodszych, zarówno tradycyjnych, jak i nowoczesnych.

Edukacja patriotyczna w edukacji wczesnoszkolnej

Wychowanie patriotyczne i obywatelskie od zawsze zajmuje ważne miejsce w polskich placówkach oświatowych. W obowiązującej podstawie programowej czytamy: „W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania

dla innych kultur i tradycji”²². Edukacja patriotyczna wpływa na kształtowanie postaw uczniów. Służy nie tylko identyfikacji narodowej i kulturowej, przygotowuje również do życia w społeczeństwie.

Patriotyzm to przywiązanie do Ojczyzny, do rodzinnej ziemi, historii, tradycji, kultury. Jest wartością uniwersalną. Rozpatrując wielostronny rozwój sfer osobowości dziecka, wychowanie patriotyczne łączy się z treściami i zadaniami innych dziedzin wychowania. W cytowanej powyżej podstawie programowej, w odniesieniu do I etapu edukacyjnego (klasy I–III), czytamy także: „Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko w miarę swoich możliwości było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i przyrodą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej)”.

Kształtowanie patriotyzmu jest jednym z zadań nauczyciela. Już w grupie najmłodszych uczniów można rozbudzać przywiązanie do kraju i „małej ojczyzny”. Dziecko w wieku wczesnoszkolnym wielu kwestii nie rozumie, ale słyszy i przeżywa przekazy płynące ze strony osób dorosłych, z otoczenia i mediów. Istotne wydaje się więc budzenie uczuciowego związku z Ojczyzną i wszystkimi jej składnikami, które mieszczą się w tym pojęciu. Ważne, by uczniowie otoczeni byli symbolami narodowymi, takimi jak godło, barwy państwowe, herby, sztandary, ale i z pomocą nauczyciela stopniowo przyswajali i rozumieli ich znaczenie. Podejmowane wcześniej działania wpływają na uczucia, z których po latach zrodzić się powinien prawdziwy patriotyzm.

Propozycje działań kształtujących postawy patriotyczne i obywatelskie

Nauczyciele mogą podejmować szereg działań mających na celu kształtowanie postawy patriotycznej wśród podopiecznych. Istotne miejsce zajmują w tym zakresie uroczystości upamiętniające polskie święta narodowe i lokalne.

Oprócz organizowania specjalnych akademii z udziałem uczniów, warto zaangażować ich we wspólne działanie.

Fot. T. Łopuszyński

Przykładem może być szkolne przygotowanie kotylionów – znaku obywatelskiej wspólnoty, na obchodzone 11 listopada Święto Niepodległości. Do wykonania ich wykorzystujemy dostępne materiały: bibułę, papier, wstążkę, płótno. W maju warto omawiać z dziećmi istotę i znaczenie symboli narodowych. Możemy zachęcić uczniów do przygotowania flag na obchodzone 2 maja Święto Flagi i ozdobić nimi okna klasy i domu. Upamiętnienie obchodów ważnych narodowych rocznic i dat mogą stanowić szkolne konkursy: wiedzy (np. o Polsce, regionie, „małej ojczyźnie”) czy przeglądy pieśni patriotycznych. Nowoczesną formą konkursu historycznego jest coraz częściej stosowana gra terenowa. Zdrowa rywalizacja przyczyni się do wzmocnienia aktywności uczniów i poszerzenia ich wiedzy. W związku z propagowaniem zdrowia i aktywności fizycznej możemy dane święto uczcić w formie biegu, np. „Biegu dla Polski”.

Kolejnym sposobem jest przygotowanie, np. przy okazji obchodów ważnych dat, wernisazu prac plastycznych uczniów. Tematyka, w zależności od obranych przez placówkę celów, może dotyczyć Polski, „małej ojczyzny” czy lokalnych miejsc. Nie trzeba mieszkać w dużym mieście, by odnaleźć muzea, obiekty budowlane lub ich pozostałości: pomniki, kopce, kapliczki, krzyże, czy cmentarze lub mogiły wojenne znaczące dla historii narodu polskiego. Kolejną propozycją jest zatem omawianie i odwiedzanie lokalnych miejsc pamięci narodowej. Warto, by nauczyciel wzbogacił wiedzę na ten temat, korzystając

z różnych form: tradycyjnych (książki, lokalna prasa, informacje gromadzone przez biblioteki, archiwa), nowoczesnych (odwiedzanie witryn internetowych, np. <http://www.miejscapamiecinarodowej.pl/>), metodycznych (udział w konferencjach i szkoleniach dla nauczycieli).

Innym sposobem jest propagowanie wśród wychowanków aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym środowiska. Jak je realizować? Na przykład przez organizowanie w szkole dla miejscowej społeczności spotkań ze sławnymi mieszkańcami. Ich popularność nie musi wychodzić poza granice kraju. Sprawdźmy, czy w naszej (mniejszej lub większej) miejscowości mieszka znany w regionie artysta, malarz, rzeźbiarz, poeta, pisarz.

Następną formą jest utworzenie szkolnego koła patriotycznego. W zależności od upodobań i zainteresowań grupy, członkowie mogą poszerzać wiedzę i umiejętności w zakresie: znajomości poezji patriotycznej, tańców narodowych, pieśni patriotycznych, twórczości i dzieł sławnych Polaków.

Istotne jest także znaczenie samorządności uczniowskiej. Wychowankowie powinni znać prawa i obowiązki ucznia, mieć możliwość wstąpienia do klasowego lub szkolnego samorządu. Gazetki ścienna, jak i dyskusje z nauczycielem wpłyną na zrozumienie idei samorządności. Ponadto szkoła może wydawać lub drukować okolicznościowe broszury, gazetki, biuletyny, angażując uczniów do współtworzenia ich.

Jeśli nie posiadamy środków na realizację takiego założenia, wykorzystaj-

my istniejącą szkolną stroną internetową. Zamieszczanie na niej artykułów, komunikatów, informacji czy zaproszeń przyczyni się do zwiększenia świadomości patriotycznej nie tylko u uczniów, ale ich rodzeństwa, rodziców, rodzin i pozostałych członków danej społeczności. Placówki oświatowe mogą realizować innowacje pedagogiczne i szkolne programy edukacji patriotycznej.

Warto także rozpoznać ofertę edukacyjną pobliskich instytucji oświatowych i kulturalnych (biblioteki, muzea, domy kultury, kina, galerie sztuki). Często nieodpłatnie oferują uczestnictwo klas szkolnych w wartościowych zajęciach i warsztatach edukacyjnych, wystawach, organizują spotkania i konkursy o charakterze patriotycznym³.

Najnowsza literatura patriotyczna dla dzieci

Suplement powyższego „banku pomysłów”, kształtowania edukacji patriotycznej i obywatelskiej stanowi **analiza i interpretacja literatury patriotycznej**. Warsztaty z jej wykorzystania mogą być uzupełnieniem realizowanego programu nauczania, odbywać się na zajęciach pozalekcyjnych (np. spotkania kół zainteresowań: patriotycznego, literackiego, historycznego), w bibliotece lub na świetlicy. „Literatura i inne teksty kultury pozwalają wprowadzać tematy spoza doświadczenia życiowego uczniów lub wręcz przeciwnie – dzięki lekturze i interpretacji oswajając to, co na co dzień bywa niełatwe lub niezrozumiałe”⁴.

Interesującą propozycję w zakresie edukacji patriotycznej, od historyczno-literackiej strony, stanowi seria książek dla dzieci powyżej siódmego roku życia, pt. **Wojny Dorosłych – Historie Dzieci**. Seria wydana została nakładem łódzkiego Wydawnictwa Literatura, częściowo w koedycji z Muzeum Powstania Warszawskiego. To literatura faktu pisana w formie zbeletryzowanych opowieści. Niektórych może niepokoić podejmowanie tematu wojny z tak małymi dziećmi (kl. 1–3 SP). Należy jednak zaznaczyć, że książki ukazują trudne historie dzieci z czasów wojny w bardzo przystępny sposób. Wydarzenia zostały przybliżone tak, by spojrzeć na nie oczami dziecka i poznać historie ludzi, którzy w czasie wojny byli dziećmi. Poprzez dziecięcego literackiego bohatera, czytelnikowi łatwiej zrozumieć i utożsamiać się z nim. Historie napisane są pro-

sty, zrozumiałym językiem, nie dotykają szczegółowo wojennych wydarzeń. Poniżej krótki opis wybranych tytułów z opisywanej serii.

„Asiunia”⁵

Autobiograficzna historia z lat dziecięcych autorki Joanny Papuzińskiej – poetki, prozaičky, wykładowczyni Uniwersytetu Warszawskiego. Bohaterką opowiadania jest Asiunia, a II wojna światowa zaczęła się tuż po jej piątym urodzinach. Po rozłące z rodzicami mieszkała kolejno w dwóch nowych domach. Szczęśliwie, po stosunkowo niedługim czasie, zamieszkała z babcią i rodzeństwem. Historia Asiuni to wspomnienia dobrych momentów: zabawy z dziećmi, radości ze spotkania z bliskimi, jak i tych gorszych: problemu z żywnością czy odzieżą. Odczytać z niej możemy trudny los ludzi w czasie wojny, przykłady zaradności kobiet, odwagi i męstwa chłopców i mężczyzn. Na końcu przychodzi wiosna – zwiastun nowego życia, odrodzenia – i do rodziny powraca z wojny tato dziewczynki. Książka otrzymała Nagrodę Literacką Miasta Stołecznego Warszawy, została wpisana na Listę Skarbów Muzeum Książki Dziecięcej, a także na Złotą Listę Fundacji ABCXXI Cała Polska czyta dzieciom.

„Wszystkie moje mamy”⁶

Autorka opisała historię Szymona Baumana – jednego z 2 500 dzieci uratowanych w czasie II wojny światowej przez Irenę Sendlerową, pseud. Jolanta. Chłopiec pochodził z żydowskiej rodziny i bał się mieszkać w otoczonym murem getcie. Kiedy jego mama ciężko zachorowała, podjęła trudną decyzję o zabezpieczeniu losu syna i oddaniu go pod opiekę siostrze Jolancie. Dzięki niej, potajemnie opuścił getto i zamieszkał za murem. Miał kolejno kilka nowych mam, które się nim opiekowały. Przy pomocy polskich rodzin przeżył wojnę pod zmienianym kilkakrotnie imieniem i nazwiskiem. Po jej zakończeniu odnalazła go i zaopiekowała się nim siostra taty – ciocia Pola. Czytelnicy poznają niezwykłą historię życia bohatera Szymona ocalonego przez I. Sendlerową, która po wybuchu wojny pomagała najbardziej zagrożonym rodzinom i ratowała młodzież przed wywiezieniem na roboty do Niemiec. Książka otrzymała nagrody Najlepszej Książki dla Dzieci 2013 i Najlepszej Książki Dziecięcej 2013.

„Hebanowe serce”⁷

Bohaterem jest mały chłopiec Omenka – afrykański uchodźca. Jego rodzice sprzedali wszystko co mieli i zaryzykowali życie, by dotrzeć do bezpieczniejszego miejsca, z dala od wojny, głodu, cierpienia, żołnierzy i karabinów. Historia Omenki jest odpowiedzią na aktualny i rodzący wiele pytań temat, jakim jest ucieczka całych rodzin z krajów ogarniętych konfliktem zbrojnym. Wzruszająca i niebezpieczna przeprawa mamy i Omenki przez ogromne morze pokazuje, jak z perspektywy dziecka wygląda nielegalna podróż. Wspomnienia, marzenia, bliskość mamy i figurka z hebanowego drewna pozwala chłopcu przetrwać ten trudny czas. Bohater jest przykładem jednego z setek tysięcy uchodźców, którym po przebyciu pustyni i morza udało się dotrzeć do Europy w poszukiwaniu bezpieczeństwa. Inni uciekali również z ogarniętej wojną Syrii, by dostać się do „lepszego świata”. Książka otrzymała III nagrodę w kategorii 6–10 lat w IV Konkursie Literackim im. Astrid Lindgren.

Na szczególną uwagę zasługują pojawiające się w książkach wchodzących w skład serii nowoczesne, piękne ilustracje, a także sposób wydania poszczególnych tytułów. Wszystkie książki posiadają twardą oprawę i wydane są na wysokiej jakości papierze. Duża czcionka i szerokie marginesy wokół tekstu ułatwią czytanie dzieciom. Seria Wojny Dorosłych – Historie Dzieci może stanowić odpowiedź na zadawane przez dziecko pytania, być punktem wyjścia do rozmów i usystematyzowania jego wybiórczej wiedzy o wojnie, pochodzącej np. z mediów czy z zasłyszanych dyskusji dorosłych.

Artykuł w wybiórczy sposób określa tematykę edukacji patriotycznej na etapie wczesnej edukacji. Celem autorek było zaznaczenie, że nauczyciel zobowiązany jest do kształtowania postaw uczniów, także patriotycznych i obywatelskich. W okresie edukacji wczesnoszkolnej zakres wychowania patriotycznego sprowadza się do elementów takich jak: miłość i przywiązanie do Ojczyzny, czynna i twórcza troska o jej dobro i rozwój, poczucie więzi kulturowej z własnym narodem, gotowość do poświęceń. Obraz Ojczyzny wzbogaca się także pod wpływem wiedzy o współczesności – wychowawca wprowadza podopiecznych w życie społeczne, zapoznaje z normami życia osób w różnych

grupach i pracą ludzi w różnych zawodach. Wiedza społeczna staje się podstawą do kształtowania postaw i przekonań, pomaga w rozumieniu tego, co dzieje się w Ojczyźnie.

Do miana patrioty człowiek dorasta przez całe lata, ale w kształtowaniu się postaw patriotycznych poważną rolę spełniają przeżycia i doświadczenia z okresu dzieciństwa⁸.

Słowa kluczowe: patriotyzm, edukacja patriotyczna, literatura patriotyczna.

PRZYPISY:

- ¹ *Umiłowanie tego, co ojczyste*. Jan Paweł II do młodych – antologia, wyb. tekstów kl. VI d Szkoły Podstawowej nr 6 im. Romualda Traugutta w Lublinie, pod kier. R. Billewicz, Lublin 2007, [online] <http://www.sp6.lublin.pl/szkola/publikacja1.pdf> (dostęp: 18.03.2017).
- ² Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, s. 36, 39, [online] <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/1c.pdf> (dostęp: 18.03.2017).
- ³ Wiele wymienionych działań realizowanych było przez Szkołę Podstawową im. Stanisława Jachowicza w Furmanach.
- ⁴ A. Kania, „Polak Młody” na lekcjach języka polskiego. *Edukacja polonistyczna a kształtowanie poczucia tożsamości narodowej*. Kraków: Universitas, 2015, s. 19. ISBN 978-83-242-2713-6.
- ⁵ J. Papuzińska, *Asiunia*. Łódź: Wyd. Literatura, 2015. ISBN 978-83-7672-415-7.
- ⁶ R. Piątkowska, *Wszystkie moje mamy*, wyd. II, Łódź: Wyd. Literatura, 2014. ISBN 978-83-7672-256-6.
- ⁷ R. Piątkowska, *Hebanowe serce*, Łódź: Wyd. Literatura, 2016. ISBN 978-83-7672-462-1.
- ⁸ H. Radziewicz, *Wychowanie patriotyczne w edukacji wczesnoszkolnej*, „Wychowawca” 2007, nr 9, [online] <http://prasa.wiara.pl/doc/456414.wychowanie-patriotyczne-w-edukacji-wczesnoszkolnej/2> (dostęp: 19.03.2017)

* * *

Anna Walska-Golowska – nauczyciel bibliotekarz w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie, doktorantka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Członek Krakowskiego Koła Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego.

Zofia Walska – dyplomowany nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej im. Stanisława Jachowicza w Furmanach, oligofrenopedagog, nauczyciel gimnastyki korekcyjnej. Członek regionalnego zespołu folklorystycznego Grębowianki.

Edukacyjne gry planszowe i miejskie w nauczaniu historii i wychowaniu patriotycznym

MARZENA SULA-MATUSZKIEWICZ

Nie mam żadnych specjalnych talentów, jestem tylko namiętnie ciekawy (A. Einstein).

W poszukiwaniu aktywizujących form nauczania warto zastanowić się nad możliwością wykorzystania **gier planszowych** na lekcjach historii. Gry zwiększają dynamikę zajęć, a aktywność uczniów jest sprzymierzeńcem motywacji do uczenia się. Gry rozwijają również zdolności orientacyjno-poznawcze i kształcą umiejętności niezbędne w procesie uczenia się, jak np.: planowanie działań, koncentrowanie uwagi na wybranym przedmiocie, spostrzegawczość i wyobraźnię, pamięć, umiejętność analizy, porównywania i obserwacji. Przede wszystkim ćwiczenia te sprawiają uczniom przyjemność, nawet jeżeli wynikają one z przymusu przyswojenia nowych informacji objętych programem nauczania. Gry planszowe mogą być atrakcyjnym pomysłem na podsumowanie zajęć z danej tematyki i sprawdzenie posiadanych przez uczniów wiadomości. Mogą być też pretekstem do rozbudzenia zainteresowania nowym zagadnieniem historycznym. Dokonując wyboru konkretnej gry planszowej, należy wziąć pod uwagę wiek uczniów i ich potrzeby edukacyjne, cel i temat lekcji. Warto również zapoznać się z zasadami strategii, aby umieć ocenić przydatność planszówki i możliwości jej wykorzystania podczas jednostki lekcyjnej i aby zbyt duży stopień trudności w przyswojeniu tych zasad nie był powodem zniechęcenia uczniów do aktywności.

Niezwykle inspirującą i atrakcyjną formą uczenia historii, a przede wszystkim kształcenia postaw patriotycznych uczniów są **dydaktyczne gry miejskie lub terenowe**, których fabuła stanowi tło historyczne dla zadań i ćwiczeń nawiązujących do dziejów danego miejsca, ważnych wydarzeń lub postaci i bohaterów narodowych.

Istotnym działaniem decydującym o skuteczności takiej formy nauczania jest stawianie na ludzką ciekawość, dla której optymalnymi warunkami rozwoju są możliwości eksperymentowania, osobistego zaangażowania, interaktywność i innowacyjne rozwiązania. Na nich opiera się idea organizowanych w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie zajęć wychowawczych realizowanych w formie edukacyjnych gier miejskich: *100 lat temu w Krakowie... Piłsudski w Krakowie* oraz *Jak przeżyć I wojnę światową w Krakowie*. Pierwsza propozycja zajęć poświęcona jest postaci Józefa Piłsudskiego i jego związkom z Krakowem oraz historii legionów. *Jak przeżyć I wojnę światową w Krakowie* to okazja do poznania przez uczniów realiów życia mieszkańców Krakowa w latach 1914–1918 oraz historii sztuki tego okresu. Uczniowie muszą rozwiązać problem braku żywności, chorób panujących w mieście, zorganizować werbunek legionistów, zdobyć odwach, ale mogą również odpocząć od trudów wojennych, uczestnicząc w wystawach ekspresjonistów i narodzinach formizmu w sztuce. Punkty gry zorganizowane są w obiektach muzealnych, zabytkowych, pamiętających wydarzenia Wielkiej Wojny. Pomocą w poprawnym wykonaniu zadań służą materiały będące kopią ówczesnych dokumentów: kartki żywnościowe, obwieszczenia i reskrypty Urzędu Miasta Krakowa, zdjęcia ówczesnych szpitali wojskowych i artykuły „Ilustrowanego Kuryera Codziennego”.

Alternatywą tej ekspresyjnej metody nauczania są **edukacyjne gry planszowe**, które nauczyciele mogą wypożyczać ze zbiorów Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na okres jednego miesiąca:

Fot. M. Stachurska

1. *Ale historia! : 966–2016 / zasady gry:* Filip Miłunski; autor pytań: Zbigniew Pawłowski; oprac. graf.: Gerard Lepianko. Warszawa: Granna, 2016

Zasady gry w łatwy sposób pozwalają dopasować poziom zagadek do wieku i wiedzy graczy. Pytania dotyczące historii Polski można wybrać spośród trzech kategorii trudności. Czas gry: 45 min; liczba graczy: 2–6; wiek graczy: od 12 lat.

2. *Boże Igrzysko – Magnaci: gra o Rzeczpospolitą /* Jaro Andruszkiewicz i Waldek Gumieny. Opole: Phalanx, cop. 2016

Nowoczesna gra planszowa, która przeniesie uczniów w czasy sarmatyzmu, walki o władzę w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Gracze wcielają się w role magnatów i reprezentują najznamienitsze rody: Potockich, Lubomirskich, Radziwiłłów, Sapiehów i Zamoyskich. Czas gry: 60 min; liczba graczy: 2–5; wiek graczy: od 12 lat.

3. *Polak mały [Gra]: gra edukacyjna /* Karol Madaj. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, cop. 2014.

To historia w kolorach, która w przejrzysty sposób zapoznaje dzieci z polskimi symbolami narodowymi – flagą, herbem i tekstem hymnu. Czas gry: 15 min; liczba graczy: 2–8; wiek graczy: od 4 lat.

4. *7 [siedem] cudów świata/* Antoine Bauza. Gdańsk: Rebel Centrum Gier, cop. 2015.

Gra strategiczna w obszarze świata antycznego. Celem graczy jest budowanie potęgi cywilizacyjnej, po której w historii pozostanie ślad w postaci cudu

architektury. Czas gry: 30 min; liczba graczy: 2–7; wiek graczy: od 10 lat.

5. *Timeline: nauka i odkrycia /* Frédéric Henry; konsultacja naukowa wersji polskiej Łukasz Wiliński. Gdańsk: Rebel, 2016

110 kart związanych z historią nauki i odkryć należy ułożyć na linii czasu i we właściwym miejscu. Czas gry: 15 min; liczba graczy: 2–8; wiek graczy: od 8 lat.

6. *Timeline: Polska /* Frédéric Henry; konsultacja naukowa Łukasz Wiliński. Gdańsk: Rebel, 2016

Gra nawiązująca do historii Polski i historii wynalazków. Gracze mają do dyspozycji 110 kart, które trzeba ułożyć, zachowując chronologię wydarzeń. Czas gry: 15 min; liczba graczy: 2–8; wiek graczy: od 8 lat.

7. *ZnajZnak: gra edukacyjna /* proj. gry i koordyn. wyd. Karol Madaj. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, cop. 2012

Gracze opowiadają historię Polski za pomocą 133 symboli i znaków. Czas gry: 15 min; liczba graczy: do 16 par; wiek graczy: od 10 lat.

Słowa kluczowe: nauczanie historii, wychowanie patriotyczne, edukacyjne gry planszowe i miejskie.

* * *

Marzena Sula-Matuszkiewicz jest kierownikiem Czytelni Głównej Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie. Jest członkiem Zespołu Redakcyjnego „Hejnału Oświatowego”.

Przykłady działań PBW w Nowym Sączu w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej

BARBARA KOZIK
DOROTA LENAR

Kto nie szanuje i nie ceni swojej przeszłości, ten nie jest godzien szacunku teraźniejszości ani prawa do przyszłości.
Józef Piłsudski

W czasach natłoku informacji i szybko zachodzących zmian zapominamy o przeszłości. Tymczasem edukacja historyczna rozwija nas intelektualnie i duchowo, służy budowaniu tożsamości narodu i jednostki, pomaga w zrozumieniu tradycji i kultury narodowej.

Edukacja historyczna to całokształt różnorodnych elementów wychowania, związanych z przekazywaniem wiedzy o dokonaniach naszych przodków oraz kształtowaniem postaw. Trzeba pamiętać o wydarzeniach, rocznicach, wielkich postaciach, bowiem one formują naszą osobowość. Edukacja historyczna i regionalna, wychowanie patriotyczne i obywatelskie wzbogacają wiedzę ucznia o współczesnym świecie i pomagają tłumaczyć zjawiska i problemy teraźniejszości.

Doceniając znaczenie edukacji historycznej i patriotycznej dla budowania tożsamości narodowej oraz kształtowania postaw moralnych i obywatelskich młodego pokolenia, Pedagogiczna Bi-

bioteka Wojewódzka w Nowym Sączu organizuje różnorodne przedsięwzięcia edukacyjne wspierające działania dydaktyczne i wychowawcze nauczycieli. Adresatami organizowanych imprez są uczniowie, nauczyciele oraz lokalna społeczność. Dla realizacji wymienionych poniżej przedsięwzięć podejmujemy współpracę z wieloma instytucjami i podmiotami – lokalnymi i ogólnopolskimi.

W naszej koncepcji pracy znajdziemy zapis: „Wspieramy rozwój zawodowy nauczycieli, wspomagamy szkoły i placówki oświatowe w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych poprzez gromadzenie fachowej literatury, działalność informacyjną i bibliograficzną”, zaś istotnym elementem strategii działania PBW w Nowym Sączu jest współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami i instytucjami kulturalnymi w dziedzinie promowania wartości edukacji oraz działań dotyczących wychowania młodego pokolenia, a to nie jest możliwe bez uwzględniania edukacji historycznej i patriotycznej.

Wspieranie szkół i nauczycieli w zakresie edukacji patriotycznej i historycznej realizujemy poprzez następujące działania:

- gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów dotyczących tematyki historycznej, wychowania patriotycznego, wychowania obywatelskiego;
- gromadzenie czasopism metodycznych i naukowych o ww. tematyce i sporządzanie odpowiednich rekordów opisów artykułów do kartoteki bibliograficznej w celu przygotowania adekwatnej informacji wyszukiwawczej;
- popularyzowanie zbiorów o ww. tematyce na wystawach podczas konferencji edukacyjnych organizowanych przez bibliotekę;
- umieszczanie informacji o zjawiskach, osobach, wydarzeniach i rocznicach historycznych w gablotach informacyjnych wraz z popularyzowaniem dostępnych w bibliotece źródeł w postaci książek, czasopism, wydawnictw audiowizualnych, plakatów;
- prowadzenie lekcji i zajęć edukacyjnych;
- organizację spotkań autorskich, wspomnieniowych;
- opracowanie zestawień bibliograficznych;

Fot. T. Łopuszyński

- przygotowywanie i realizację konferencji edukacyjnych dla środowiska oświatowego (nauczycieli, uczniów, rodziców) i wszystkich osób zainteresowanych tematyką historyczną;
- efektywną współpracę z instytucjami, muzeami, stowarzyszeniami i innymi podmiotami zajmującymi się problematyką historyczną.

Wspólnie z Muzeum Regionalnym w Nowym Sączu, Archiwum Narodowym – Oddział w Nowym Sączu, Fundacją Nomina Rosae, Instytutem Pamięci Narodowej – Oddział w Krakowie zorganizowaliśmy wiele konferencji i innych przedsięwzięć edukacyjnych. W ciągu kilku ostatnich lat współpracowaliśmy także z wieloma sądeckimi szkołami, a w szczególności z: Zespołem Szkół Społecznych „Spot”, Szkołnymi Klubami Historycznymi (w Zespole Szkół Budowlanych, w Zespole Szkół Ekonomicznych w Nowym Sączu, w Szkole Podstawowej nr 3 w Nowym Sączu, w Szkole Podstawowej w Gródku).

W bieżącym roku szkolnym uczciliśmy 75. rocznicę przemianowania ZWZ i powołania Armii Krajowej poprzez współorganizację konferencji. W programie były wykłady: D. Czarneckiej nt. powstania Armii Krajowej, D. Golika (IPN Kraków) o oddziałach Armii Krajowej na Sądecczyźnie, P. Kazany o kurierach sądeckich. S. Ryś (wnuk Zbigniewa Ryśa – kuriera, który uratował legendarnego Jana Karskiego z rąk gestapowców) przedstawił sylwetkę swego dziadka. Spotkanie zakończyło się wykonaniem przez niego monodramu o Karskim. Uczestnicy konferencji wysłuchali programu artystycznego wykonanego przez

młodzież z Zespołu Szkół Budowlanych w Nowym Sączu. Powodzeniem cieszyła się wystawa książek o AK przygotowana przez pracowników biblioteki.

Sądecczyzna to region, w którym w różnych okresach historycznych znaczny procent ludności stanowiły mniejszości narodowe: Żydzi, Romowie, Łemkowie. Biblioteka co roku włącza się w organizację Międzynarodowego Dnia Pamięci o Holokauście.

Poniżej prezentujemy wybrane przedsięwzięcia realizowane przez naszą bibliotekę w kilku ostatnich latach.

W ubiegłym roku miały miejsce następujące wykłady/konferencje edukacyjne organizowane przy współudziale naszej placówki:

- Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu – wykład „Los kobiet w czasie Holokaustu”;
- „Pamiętając o przeszłości” – spotkanie w rocznicę Akcji Kwietniowej w getcie nowosądeckim;
- „Łemkowie wczoraj i dziś” – wykład dotyczący historii Łemków oraz koncert pieśni łemkowskich;
- Wykład A. Franczaka (dyrektora PBW w Nowym Sączu) w Muzeum Regionalnym w Limanowej na temat Genezy Akcji Reinhardt;
- Od 21 do 28 października 2016 r. odbywała się w Nowym Sączu impreza Labirynt Historii pod nazwą „Nowy Sącz jest kobietą! Z historii nowosądeczanek”. Dyrektor PBW zaprosił kustosa Muzeum Stutthof E. Grot – autorkę książki o męczennikach obozu w Stutthofie, która wygłosiła wykład nt. „Edukacja, nauka, praca bł. siostry Julii Rodzińskiej”. Była to

dominikanka beatyfikowana przez Jana Pawła II w 1999 r., pochodząca z okolic Nowego Sącza. Uczniowie Szkoły Podstawowej w Nawojowej mieli okazję uczestniczyć w spotkaniu autorskim z autorką książki o patronce ich szkoły.

Z kolei w 2015 r. we współpracy z wieloma podmiotami, w tym z: Fundacją Nomina Rosae, Muzeum Okręgowym, Parafią Ewangelicko-Augsburską, Domem Historii, MCK „Sokół” oraz Instytutem Pamięci Narodowej, Instytutem Badań Historycznych UJ, Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie, współorganizowaliśmy następujące wykłady, spotkania i konferencje edukacyjne:

- Konferencja „Holokaust oczami dziecka” – z okazji Międzynarodowego Dnia Pamięci o Holokauście. Jej program stanowiły: wykład E. Malik z Centrum Badań Holokaustu UJ pt. „Utracone dzieciństwo”, projekcja filmu A. Brzozowskiego „Przy torze kolejowym” – ze wstępem dyrektora PBW A. Franczaka. W dyskusji „Czy potrzebujemy pamiętać o Holokauście?” uczestniczyli: E. Malik, Ł. Połomski, A. Franczak i D. Popieła.
- Konferencja „Ludobójstwo w XX wieku”, w programie której miały miejsce wystąpienia: „Zapomniana sądecka zbrodnia” (Ł. Połomski, doktorant UP w Krakowie), „Zbrodnia ludobójstwa – ocena w prawie międzynarodowym” (A. Kasprzycka, doktorantka UJ), „Ciągłe od nowa. Zapomniane ludobójstwa” (B. Kwieciński CBH UJ), „Setna rocznica ludobójstwa Ormian w Turcji” (ks. T. Zalewski), „Ludobójcy są wśród nas. Dlaczego Auschwitz nie jest zamkniętym rozdziałem?” (dr A. Bartuś, Fundacja na Rzecz MDSM w Oświęcimiu), „Zagłada Romów w czasie II wojny” (prof. S. Kaprański UJ), „Rzeź wołyńsko-małopolska” (T. Bereza IPN w Rzeszowie), „Zbrodnia w dokumentach Archiwum” (S. Rękas, Archiwum Narodowe, oddział w Nowym Sączu).
- Wykład dr A. Migdy (AGH) „Marcin Luter jakiego nie znacie”.
- Dyrektor biblioteki pedagogicznej Artur Franczak uczestniczył w projekcie „Małopolska Pamięta”.

Od lat organizujemy również konferencje poświęcone zagadnieniom biblioterapii i w 2014 r. spotkanie dotyczyło zagadnień powiązanych niejako z edukacją historyczną i patriotyczną –

„Biblioterapia a regionalizm”. Nauczyciele poznawali zagadnienia dotyczące legend, historii i tradycji regionu, słuchając wystąpień: „Ziemia Chełmiecka z legendami w tle”, „Tradycje ludowe regionu i ich wykorzystanie w pracy dydaktyczno-wychowawczej Szkoły Podstawowej w Rdziostowie”.

Biblioteki pedagogiczne wnoszą realny wkład w edukację historyczno-patriotyczną uczniów, nauczycieli i lokalnej społeczności.

W maju 2014 r. A. Franczak – dyrektor PBW oraz uczennice I LO w Nowym Sączu przygotowali wystąpienie w ramach Międzynarodowej Sesji Naukowej w Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie: „Emanuel Ringelblum: biografia i dziedzictwo” (mieszkaniec Nowego Sącza, twórca podziemnego archiwum getta warszawskiego).

Wspomnijmy, że 2014 r. był Rokiem Jana Karskiego. Emisariusz państwa podziemnego nie mógłby wypełnić swojej misji, gdyby nie postawa dzielnych sądecczan. Za pomoc w uwolnieniu z rąk gestapowców w Nowym Sączu wielu z nich znalazło się w obozach koncentracyjnych. Głównym realizatorem obchodów Roku Karskiego w Nowym Sączu było Małopolskie Towarzystwo Oświatowe i Zespół Szkół Społecznych „Splot”. PBW była partnerem w organizacji konferencji „Lekcja patriotyzmu Jana Karskiego”. 21 listopada 2014 r. w czytelni PBW odbyły się polsko-słowackie warsztaty „Sąddeckimi śladami Jana Karskiego”. Podczas warsztatów bibliotekarki omówiły zbiory książkowe poświęcone bohaterowi i zaprezentowały autorski scenariusz lekcji o Karskim, mający na celu nie tylko zapoznanie z postacią, ale przede wszystkim budzenie postaw patriotycznych i kształcenie umiejętności zdobywania informacji ze źródeł historycznych. Zajęcia te były realizowane z uczniami w czytelni.

Wspieraliśmy również szkoły biorące udział w konkursie „Młodzi dla Wolności 1989” (literatura, wystawa uczniowskich plakatów na stronie WWW biblioteki).

W tym samym roku, przy współpracy Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu zrealizowaliśmy konferencję edukacyjną „Sądeczanki w Ravensbrück”. Dyrektor PBW A. Franczak w ramach tego projektu wygłosił w pięciu szko-

łach prelekcje, przybliżając uczniom tę trudną tematykę. Tablice z biogramami więźniarek udostępniono także uczniom w szkołach.

W 2013 r. z kolei biblioteka pedagogiczna współrealizowała konferencję edukacyjną „Czas kolonistów – społeczność niemiecka na Sądecczyźnie”, podczas której wygłoszono wykłady: „Niemieckie i austriackie rodziny urzędnicze w Galicji na przykładzie Podgórze i Nowego Sącza” (A. Sasinowski – doktorant UP), „Wkład nowosądeczian pochodzenia niemieckiego i austriackiego w rozwój swojego miasta w latach 1867–1939” (Ł. Połomski), „Kościół Przemienienia Pańskiego. Architektura i funkcja” (R. Ślusarek – dyr. Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu), „Badania archeologiczne przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Nowym Sączu” (B. Urbański – Muzeum Okręgowo w Nowym Sączu), „Niemcy Galicyjscy na Sądecczyźnie” – projekcja filmu Joanny Hołdy i Jacka Kurzei.

Na koniec warto wspomnieć, że opracowaliśmy także zestawienia bibliograficzne, np.: „Armia Krajowa w zbiorach PBW w Nowym Sączu”, „Wychowanie patriotyczne – wybór literatury”, „Konstytucja 3 Maja – materiały repertuarowe”, „II wojna światowa na Sądecczyźnie w zbiorach PBW w Nowym Sączu”.

Podane przykłady naszych działań z kilku ostatnich lat świadczą o tym, że biblioteki pedagogiczne wnoszą realny wkład w edukację historyczno-patriotyczną uczniów, nauczycieli i lokalnej społeczności nie tylko poprzez standardowe gromadzenie i udostępnianie literatury na ten temat. Mimo trudnych warunków lokalowych, dzięki wykorzystaniu zasobów środowiska lokalnego i współpracy z instytucjami kulturalno-oświatowymi oraz szkołami można prowadzić działalność edukacyjną.

Słowa kluczowe: PBW w Nowym Sączu, edukacja patriotyczna i historyczna.

* * *

Barbara Kozik – nauczyciel bibliotekarz w PBW w Nowym Sączu, nauczyciel dyplomowany, ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli.

Dorota Lenar – nauczyciel bibliotekarz dyplomowany, wicedyrektor PBW w Nowym Sączu.

Oddział „Ulica Pomorska” Muzeum Historycznego Miasta Krakowa jako przestrzeń krzewienia i umacniania patriotyzmu

TOMASZ STACHÓW

Miejsce Pamięci „Ulica Pomorska” w Krakowie od lat jest placówką muzealną i punktem spotkań, gdzie upamiętnia się walczących o niepodległość Polski w I poł. XX w.

Dom Śląski przy ul. Pomorskiej 2 w Krakowie, fot. T. Stachów, Kraków 2014, wł. MHK

Oddział „Ulica Pomorska” Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (MHK) mieści się w Domu Śląskim przy ul. Pomorskiej 2, w czteropiętrowym gmachu powstałym w latach 30. XX w. Został on wybudowany dzięki działalności Związku Obrony Zachodnich Kresów Polski, właściciela budynku, którego inicjatywę wsparły finansowo autonomiczne województwo śląskie oraz władze Krakowa poprzez przekazanie w tym miejscu parceli budowlanej. Akt erekcyjny z 1931 r. kończył się słowami: „Dom ten, założony ku pożytkowi kultury i nauki, niech będzie symbolem trwałej i niezniszczalnej łączności odwiecznie polskiego Śląska z prastarą Piastów i Jagiellonów stolicą”. Budynek oddano do użytku w 1936 r.

Zgodnie z intencją fundatorów Dom Śląski poprzez pełnienie funkcji taniej i dobrze wyposażonej bursy akademickiej dla młodzieży śląskiej studiującej w Krakowie, miał jej zapewnić jak najlepsze warunki do nauki, jak również stać się ośrodkiem pracy oświatowej, badawczej nad problematyką polską na ziemiach zachodnich¹.

Statutowa działalność Domu Śląskiego trwała do 6 września 1939 r., kiedy to Niemcy wkroczyli do Krakowa. W latach ich okupacji znajdował się w tym miejscu Urząd Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa III Rzeszy na dystrykt Kraków. Czwartym wydziałem tej instytucji była Tajna Policja Państwowa, Gestapo. Gestapo zajmowało się ściganiem Polaków podejrzanych o jakąkolwiek działalność przeciw okupantowi. W Domu Śląskim gestapowskie pokoje przesłuchań mieściły się na pierwszym i drugim piętrze. Jeśli

więzień nie udzielał zadowalających odpowiedzi, przystępowano z reguły do bicia i katowania ofiar. W licznych relacjach byli więźniowie wymieniają zadawane im rodzaje tortur: bicie po całym ciele za pomocą wszelkich dostępnych przedmiotów, wybijanie zębów, wieszanie na haku za wykręcone do tyłu ręce, duszenie maską przeciwgazową, kopanie czy wbijanie igieł pod paznokcie.

To co jest najcenniejszego w oddziale „Ulica Pomorska” i stanowi o jego wadze, to zachowany niemal w niezmienionej formie podręczny arest gestapo. Trzy pomieszczenia piwniczne w Domu Śląskim przed wojną były wykorzystywane jako pomieszczenia magazynowe. Po zajęciu budynku przez Niemców zostały przebudowane na cele więzienne. Na ścianach tych pomieszczeń zachowało się około 500 autentycznych napisów z lat 1943–1945, pozostawionych przez osoby aresztowane i przesłuchiwane w tym budynku².

Jest to wyjątkowy i jedyny w swoim rodzaju, szokujący dokument z czasów okupacji niemieckiej, zachowany do dziś w Krakowie i udostępniany zwiedzającym. W treści napisów przewija się strach, niepewność, brak nadziei, obawa o los najbliższych. Część z nich to często ostatni ślad, ostatnie pożegnanie więźniów, którzy przewidywali, że mogą nie przeżyć przesłuchania, tortur i więzienia. Wiele z zachowanych inskrypcji to swego rodzaju modlitwy, błaganie o ratunek, a w ostateczności o śmierć, która wybawi ich od cierpień. Zdecydowana ich większość jest anonimowa.

Udostępniona do zwiedzania jedna z cel podręcznego arestetu Gestapo przy ul. Pomorskiej 2, fot. T. Stachów, wł. MHK

Niemcy opuścili Dom Śląski 17 stycznia 1945 r., lecz w sąsiednim kompleksie kamienic przy placu Inwalidów, między dzisiejszymi ulicami Lea i Królewską swoją siedzibę utworzył w 1945 r. Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego. Był to symbol terroru komunistycznego, wymierzonego w Polaków walczących o niepodległość. Urząd Bezpieczeństwa zajął na swoje potrzeby przedwojenny dom profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego przy palcu Inwalidów 4, z przylegającymi kamienicami. W efekcie powstała jedna duża ubecka forteca. W budynkach tych przesłuchiowano, torturowano i przetrzymywano w piwnicznym areszcie żołnierzy i członków organizacji podziemia niepodległościowego, sprzeciwiających się utracie przez Polskę suwerenności i wprowadzeniu systemu totalitarnego³. Przez dwie dekady jedyną formą upamiętnienia ofiar tego miejsca była tablica umieszczona na fasadzie kamienicy przy placu Inwalidów 4.

Podstawowym zadaniem „Ulicy Pomorskiej” jest kultywowanie pamięci ofiar i upowszechnianie wiedzy na temat wydarzeń, jakie się rozegrały w tym miejscu w latach 1939–1945 oraz w Krakowie w latach stalinowskiego terroru. „Ulica Pomorska”, mająca status Miejsca Pamięci Narodowej, obok „Apteki pod Orłem”, „Fabryki Emalia Oskara Schindlera” i tworzącej się komórki „Pracownia Muzeum – Miejsce Pamięci na terenie byłego KL Plaszow”, jest punktem MHK zajmującym się dziejami Krakowa w okresie drugiej wojny światowej. Placówki te tworzą „Trasę Pamięci Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”⁴. Obecnie w ramach struktury organizacyjnej MHK, „Ulica Pomorska” jest filią Oddziału Fabryki Emalia Oskara Schindlera.

Od 2011 r. otwarta jest tu nowa multimedialna wystawa stała *Krakowianie wobec terroru 1939–1945–1956*. Terminem „krakowianie” określamy nie tylko osoby urodzone i na stałe mieszkające w Krakowie, ale rozszerzamy to pojęcie na postaci, które los związał z tym miastem. Związki te mogły być stosunkowo krótkie, ale ze względu na tragiczne przeżycia bardzo mocne.

Wystawa jest podzielona na trzy działy poświęcone poszczególnym zagadnieniom. W pierwszym z nich pokazano historię i działalność Towarzystwa Obrony Zachodnich Kresów Polski, którego staraniem wybudowano Dom Śląski. W drugim dziale przedstawiono losy krakowian, konkretnych osób znanych z imienia i nazwiska, ofiar niemieckiego terroru w Krakowie w latach 1939–1945. Trzeci dział prezentuje losy krakowian poddanych represjom ze strony sowieckich i polskich komunistów w latach 1945–1956.

Debata *Czy tylko Warszawa? W 70. rocznicę akcji Krüger* w sali wystawy stałej oddziału „Ulica Pomorska” MHK, fot. T. Stachów, Kraków 2013, wł. MHK

Historia Domu Śląskiego, gdzie znajduje się oddział „Ulica Pomorska” MHK, jest wpisana w dzieje patriotycznej postawy krakowian na przestrzeni XX w. Znajdująca się tu ekspozycja *Krakowianie wobec terroru 1939–1945–1956* jest tego najlepszym dowodem. Nie ograniczamy się jednak tylko do biernego przekazywania wiedzy poprzez wspomnianą wystawę. „Ulica Pomorska” to także miejsce działalności edukacyjnej z grupami szkolnymi. Mamy przygotowany pakiet lekcji i warsztatów, podczas których młodzież szkolna aktywnie poznaje historię opowiedzianą w tym miejscu.

Warto także wymienić zorganizowane dotychczas na Pomorskiej debaty o ważnych historycznych aspektach dziejów naszej ojczyzny w I poł. XX w. Brali w nich udział znani historycy, tacy jak: prof. Bogdan Musiał, prof. Marek Kornat, prof. Zdzisław Zblewski, prof. Jacek Chrobaczyński, prof. dr hab. Tomasz Szarota, prof. dr hab. Grzegorz Ostasz, prof. Andrzej Chwalba, prof. dr hab. Andrzej Essen, dr Marek Lasota, dr Waldemar Grabowski czy dr Maciej Korcuć. Oto wybrane tytuły wspomnianych debat: *Wyzwolenie czy zniewolenie* (styczeń 2011), *Bohaterowie czy bandyci* (marzec 2011), *Nazizm i stalinizm na szali zbrodni* (sierpień 2011), *8 maja – dzień zwycięstwa czy dzień klęski?* (maj 2012), *Czy lekceważymy dziedzictwo Polskiego Państwa Podziemnego?* (wrzesień 2012), *Powinni powrócić czy zostać? Dylematy Polaków na emigracji w okresie tzw. odwilży* (marzec 2013), *Czy tylko Warszawa? W 70. rocznicę akcji Krüger* (kwiecień 2013), *Bohater czy bandyta? Mjr Józef „Ogień” Kuraś w ocenie historyków polskich i słowackich* (luty 2014)⁵.

„Ulica Pomorska” to także miejsce spotkań ze świadkami historii i ich rodzinami. Na otwarte spotkania zapraszamy jeszcze żyjące osoby lub ich krewnych, którzy wspominają działalność swoją czy najbliższych w szeregach Armii Krajowej i organizacji niepodległościowych w latach okupacji niemieckiej i terroru komunistycznego. Spotkania te są niezmiernie interesujące i zawsze cieszą się dużą frekwencją, gdyż historie wówczas opowiadane są żywe i bardzo barwne. Prezentowane są wtedy rodzinne pamiątki, fotografie, które jeszcze nigdy nie były pokazywane publicznie.

Seminarium poświęcone działalności konspiracyjnego Ruch Narodowego w czasie okupacji niemieckiej w Krakowie zrealizowane w ramach Dni Pamięci Ofiar Gestapo w 2016 r., Kraków 2016, fot. T. Stachów, wł. MHK

Świętem „Ulicy Pomorskiej” jest obchodzone corocznie we wrześniu, od 9 lat, wydarzenie *Dni Pamięci Ofiar Gestapo*. Jest ono organizowane w związku z rocznicą przejścia przez niemieckie formacje policyjne Domu Śląskiego 13 września 1939 r. Podczas tych obchodów nie tylko przekazujemy informacje o bohaterskich postawach naszych rodaków, ale sta-

ramy się kształtować postawy obywatelskie i utrwalać dumę z naszej historii.

Obchody co roku poświęcone są konkretnemu środowisku czy grupie społecznej zamieszkałej i związanej z Krakowem. Zawsze też patronuje im konkretna osoba wywodząca się ze wspomnianej grupy, która była przesłuchiwana w katowni Gestapo przy ul. Pomorskiej. W poprzednich latach w ten sposób przypominaliśmy m.in. o losach: harcerzy z Szarych Szeregów, miejscowych działaczy cywilnych struktur Polskiego Państwa Podziemnego, kobiet, które były zaangażowane w działalność konspiracyjną i charytatywną w okresie okupacji niemieckiej, dzieci, które były ofiarami wojny, środowiska ziemian, księży katolickich, którzy za swą postawę patriotyczną zostali poddani represjom niemieckim, czy też zapomnianych i fałszywie stygmatyzowanych działaczy Stronnictwa Narodowego.

Wydarzeniu towarzyszy uroczysty Apel Pamięci przed tablicą pamiątkową na fasadzie ściany przy ul. Pomorskiej 2, z udziałem kompanii reprezentacyjnej Wojska Polskiego, władz samorządowych, licznych pocztów sztandarowych krakowskich szkół, organizacji kombatanckich, organizacji patriotycznych czy instytucji państwowych, takich jak m.in. Policja, Straż Miejska, Straż Pożarna czy Służba Więzienna, Służba Celna. Na pobliskim Placu Inwalidów prezentowana jest zawsze wystawa plenerowa poświęcona wiodącemu w danym roku tematowi *Dni Pamięci*. Nieodłącznym elementem obchodów jest także seminarium poświęcone temu tematowi, na które zapraszamy historyków, działaczy społecznych, edukatorów i muzealników z całego kraju.

Już od kilku lat stałym punktem programu uroczystości *Dnia Pamięci Ofiar Gestapo* jest również gra miejska dla młodzieży szkolnej i wszystkich zainteresowanych mieszkańców Krakowa. Uczestnicy, przemieszczając się po mieście, muszą

„cofnąć się w czasie” do lat 1939–1956 i rozwiązać zadania, które dotyczą historii Krakowa w czasach okupacji niemieckiej oraz represji stalinowskich.

W tym roku *Dni Pamięci Ofiar Gestapo* będą organizowane przez oddział „Ulica Pomorska” MHK w dniach 9–10 września 2017 r. Zostaną one poświęcone upamiętnieniu krakowian, karanych przez niemieckiego okupanta za ukrywanie Żydów.

Słowa kluczowe: Ulica Pomorska, Dni Pamięci Ofiar Gestapo, debaty, patriotyzm.

PRZYPISY:

- ¹ G. Jeżowski, *Ulica Pomorska. Przewodnik*, Kraków 2011, s. 4, 7.
- ² S. Czerpak, T. Wroński, *Ulica Pomorska*, Kraków 1972, s. 12–20.
- ³ D. Gorajczyk, *Kraków. Siedziba WUBP/WU ds. BP (1945–1956)*, [w:] T. Łabuszewski (red.), *Śladami zbrodni. Przewodnik po miejscach represji komunistycznych lat 1944–1956*, Warszawa 2012, s. 150.
- ⁴ Zarządzenie nr 47/2011 Dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Krakowa z dnia 15.07.2011 r. Zarządzenie nr 47/2016 Dyrektora Muzeum Historycznego Miasta Krakowa z dnia 16.06.2016 r.
- ⁵ T. Stachów, *O wystawie*, [w:] *Walczące Miasto 1939–1945*, Kraków 2015, s. 9.

* * *

Tomasz Stachów w latach 2001–2009 pracował jako nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w krakowskich szkołach średnich. Od 2009 r. jest pracownikiem oddziału „Ulica Pomorska” Muzeum Historycznego Miasta Krakowa na stanowisku zastępcy kierownika z tytułem adiunkta. Jest autorem szeregu wystaw plenerowych i czasowych („Kościół krakowski 1939–1945”, „Walczące Miasto 1939–1945”), prac związanych z okupacją niemiecką w Krakowie publikowanych w roczniku MHK „Krzysztofor” i w katalogach towarzyszących wystawom czasowym. Przez kilka lat był kierownikiem corocznego wydarzenia *Dni Pamięci Ofiar Gestapo*.

Tablica pamiątkowa poświęcona aresztowanym przez Gestapo i okrutnie w tym miejscu przesłuchiwanym Polakom, Kraków 2012, fot. T. Stachów, wł. MHK

Język matematyki

DR WITOLD PAJĄK

Język jest integralnym atrybutem każdej dziedziny nauki.

O ważności języka matematycznego w kształceniu uczniów świadczy zapis w wymaganiach ogólnych celów kształcenia (obecnie III i IV etap edukacyjny). Czytamy tam: *Uczeń interpretuje i tworzy teksty o charakterze matematycznym, używa języka matematycznego do opisu rozumowania i uzyskanych wyników.* Również w nowej podstawie programowej dotyczącej II etapu edukacyjnego (tzn. dla klas IV–VIII szkoły podstawowej) w wymaganiach ogólnych celów kształcenia odnajdujemy sformułowanie: *Używanie języka matematycznego do opisu rozumowania i uzyskanych wyników.*

Prof. S. Turnau (S. Turnau, 1990) wyróżnia trzy składniki języka: *Słowa, symbole, rysunki.* Przy tym symbole stanowią składnik najsilniej odróżniający język matematyki od języka wielu innych nauk. Dalej czytamy: *Prócz symboliki i słów – składników werbalnych, w języku matematyki występują i ważną rolę odgrywają składniki niewerbalne: rysunki geometryczne, schematy Venna, grafy, tabele itp. Zaliczamy je do języka, gdyż jedną z ich funkcji jest przekaz informacji.*

Prof. Z. Krygowska (Z. Krygowska, 1977) zwraca uwagę, że: *Pojawia się problem dydaktycznych kryteriów wyboru odpowiedniego dla nauczania symbolu. Wydaje się, że najbardziej decydujące powinny tu być następujące cechy:*

1. Charakter „symbolu drogowego”,
2. Analogia i kontrast w budowie układu symboli,
3. Prostota i czytelność.

Trudności uczniów w posługiwaniu się językiem

Do najczęściej obserwowanych, przeze mnie, problemów związanych z poprawnym używaniem języka matematycznego przez uczniów zaliczyłbym:

- Logikę, czyli reguły posługiwania się językiem;
- Symbolikę, za którą kryje się złożoność, czyli *dużo treści w małej objętości*, np.: symbole:

$\sin, \cos, \operatorname{tg}, \operatorname{ctg}, \neq, \in, \cup, \emptyset, \Leftrightarrow, \subset, \sqrt{\quad}, +, f, \vec{w}$ itp.;

Fot. Ł. Ślusarz

- Słownictwo, w którym dominują początkowo pojęcia o charakterze skrótów myślowego, a następnie przekształcają się w nową jakość matematyczną lub też od razu niosące w sobie określoną materię matematyczną;

- Słowa pomocnicze (często zaczerpnięte z języka potocznego, np.: „nazywamy”, „to jest”, „ogół”, „postać”, „oznaczamy” itp.), których rozumienie matematyczne jest często odmienne od potocznego;

- Kłopoty z rozumieniem całości tekstu, nawet przy dobrym opanowaniu poszczególnych fragmentów składowych.

Rozważmy przykład granicy ciągu:

Poniżej przedstawiam trzy określenia i trzy definicje (określenie traktuję jako pewne przybliżenie definicji, ale nie jest pełną i poprawną definicją). Zaprezentowana przez mnie hierarchia wskazuje na różny stopień sformalizowania definicji, na stopniową matematyzację, na przechodzenie od mowy „potocznej” do bardziej matematycznej, aż do w pełni poprawnej symbolicznej definicji.

- Określenie 1:

Ciąg a_n zbliża się nieograniczenie do liczby g .

- Określenie 2:

Dla n dużych a_n różni się mało od g .

- Określenie 3:

Dla n dostatecznie dużych a_n różni się dowolnie mało od g .

- Definicja 1:

Ciąg (a_n) ma granicę równą g , jeśli w każdym otoczeniu liczby g znajdują się prawie wszystkie wyrazy ciągu (a_n) .

- Definicja 2:

Ciąg (a_n) ma granicę równą g , jeśli dla każdego $\varepsilon > 0$ istnieje liczba naturalna k taka, że dla wszystkich $n > k$ zachodzi nierówność: $|a_n - g| < \varepsilon$.

- Definicja 3:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = g \Leftrightarrow \bigwedge_{\varepsilon > 0} \bigvee_{k \in \mathbb{N}} \bigwedge_{n > k} |a_n - g| < \varepsilon$$

W podręcznikach możemy spotkać różne formy użycia języka matematycznego. Najczęściej są to formy:

- Słowne np. „Przez zbiór elementów charakteryzujących pewną własność T rozumimy wszystkie elementy i tylko te elementy, które mają tę własność”; „Zbiór liczb wymiernych oznaczamy literą W ”.

- Ikoniczne np. rysunki figur, diagramy, wykresy funkcji.

- Symboliczne np. $M_z = \{x: x \in D \text{ i } f(x) = 0\}$

W rozmaitych podręcznikach zauważamy różne zapisy tego samego obiektu matematycznego, np. przedziału liczbowego, który jest narysowany raz jako odcinek położony na osi liczbowej bądź jako odcinek leżący nad osią liczbową, bądź jako prostokąt wypełniony, bądź jako brzeg prostokąta.

Możemy również spotkać ciekawe prezentacje tego samego problemu, np. zaokrąglenia liczb: w jednym przypadku obserwujemy zapis słowny, w innych oglądamy schemat blokowy.

Jak uczyć języka matematycznego uczniów?

Uczenie języka matematycznego jest, w moim rozumieniu, procesem plano-

wym, koniecznym do prawidłowego rozumienia matematyki oraz możliwości porozumiewania się naukowego. Wyróżniłbym dwa podstawowe etapy pracy nad językiem matematycznym w szkole:

Etap 1:

- Reguły logiczne

Na ogół wprowadzam je w sposób regularny na początku IV etapu edukacyjnego.

- Symbolika

Zwracam szczególną uwagę na rozumienie symbolu, na jego czytanie i zapis.

- Nowe pojęcia

– kształtowane, czyli nauczone i wprowadzone,

– czasem tylko używane intuicyjnie – liczba, parametr, punkt, prosta, płaszczyzna.

Etap 2:

- Ćwiczenia słowne, czytanie tekstów, korygowanie mowy uczniowskiej, korygowanie zapisów,

- Sprawdzanie rozumienia pojęć,

- Obcowanie z różnymi formami języka. Oba etapy wzajemnie się przenikają, właściwie występują w sposób permanentny przy każdej nadarzającej się okazji – mogą rzec, że na każdej lekcji.

Na moich lekcjach uczniowie muszą dużo mówić, używając języka matematycznego, poprzez:

- Odpowiedzi ustne,

- Rozwiązywanie zadań przy tablicy z głośnym dyktowaniem (a nie z cichym pisanem przez ucznia),

- Poszukiwanie argumentacji słownej – „tak powiedzieć jak przez telefon”, aby to było zrozumiałe dla wszystkich.

Jednocześnie, jako nauczyciel, staram się uważnie słuchać uczniów – korygować nie tylko treści, ale i język ich wypowiedzi.

Używając komputera z odpowiednim oprogramowaniem (np. GeoGebra), spotykamy się z nowymi problemami o charakterze językowym;

Wymagania edukacyjne dotyczące języka:

Aktywność	POSŁUGIWANIE SIĘ JEZYKIEM MATEMATYCZNYM
Ocena	
dopuszczający	Uczeń rozumie matematyczne słowa do niego kierowane; potrafi w sposób opisowy wyrazić intuicje matematyczne; zna podstawowe słownictwo matematyczne.
dostateczny	Uczeń potrafi przenieść matematyczny język symboliczny na mowę powszechnie zrozumiałą; umie odczytywać treści matematyczne ujęte w różnych formach zapisu (np. na wykresach).
dobry	Uczeń potrafi zapisywać symbolicznie treści matematyczne wypowiedziane w sposób słowny; umie je interpretować.
bardzo dobry	Uczeń rozumie zapis symboliczny, potrafi nim operować; zauważa różnice interpretacyjne w niepoprawnie sformułowanych zdaniach matematycznych zapisanych symbolicznie.
celujący	Uczeń potrafi swobodnie rozmawiać, używając symboliki matematycznej.

pojawiają się zwroty „komputerowe”, ale niekoniecznie w prawidłowych kontekstach matematycznych, np.: „przenieść okrąg”, „przesunąć odcinek”, „zmienić położenie punktu” itp. Wymaga to ode mnie świadomego używania komputera oraz rozdzielenia matematycznego języka wyobraźni (szczególnie w geometrii) od naukowego języka matematyki. Oba te aspekty językowe występują w szkole, oba są ważne w kształceniu uczniów i oba na etapie szkolnym uzupełniają się.

Język wypowiedzi pisemnych ucznia

Przyglądając się zapisom powstającym na tablicy w trakcie lekcji oraz odpowiednim zapisom w zeszytach ucznia, dość łatwo zauważam pewne prawidłowości:

1. w zeszytach ucznia najczęściej zapis jest powieleniem zapisu tablicowego, tzn.:

- im więcej na tablicy pełnych rozumowań, komentarzy to i zapis w zeszytach jest pełniejszy i całościowy,
- zapis w zeszytach jest na ogół bardzo wierny zapisowi tablicowemu – wi-

dać to poprzez używanie kolorów, rozmieszczenia zapisów, stosowanej symboliki, oznaczeń itp.

2. rzadziej uczniowie samodzielnie czynią pewne dopiski – raczej na wyraźną prośbę uczącego,

3. uczniowie w swoich zapisach rzadko zmieniają język zapisu stosowany na tablicy przez nauczyciela.

LITERATURA POLECANA:

Z. Krygowska, *Zarys dydaktyki matematyki*, cz. 2, Warszawa: WSiP, 1977, s. 27–78, Zamówienie nr 406/76 MOiW. ISBN 83-02-00555-X, 83-02-00857-5, 83-02-01102-9.

S. Turnau, *Wykłady o nauczaniu matematyki*, Warszawa: PWN, 1990, wykład 6. ISBN 83-01-09520-2.

Słowa kluczowe: język matematyki, posługiwanie się językiem matematycznym.

10 stycznia 2017 r. odbyło się czwarte, z sześciu zaplanowanych, spotkanie w ramach Oświęcimskiej Akademii Matematycznej. Powyższy tekst to główne tezy wygłoszonego wykładu. Nie obejmuje on przedstawionych w trakcie spotkania fragmentów lekcji, w których uczniowie odpowiadali na pytania dotyczące geometrii płaskiej.

* * *

Witold Pająk jest profesorem oświaty, doktorem nauk matematycznych, nauczycielem w Powiatowym Zespole nr 1 Szkół Ogólnokształcących im. ks. St. Konarskiego w Oświęcimiu.

Fot. M. Grewenda

Rola obserwacji w systemie egzaminów zewnętrznych

JOANNA PETER
PRZEMYSŁAW MAJKUT

W Polsce do egzaminów zewnętrznych przystępuje rocznie około 1 200 tysięcy uczniów i absolwentów szkół na wszystkich poziomach nauczania.

Na terenie samej tylko Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie każdego roku egzaminy zewnętrzne przeprowadzane są w ponad 8 tysiącach szkół w trzech województwach: lubelskim, małopolskim i podkarpackim. Do egzaminów zgłaszanych jest ponad 360 tysięcy uczniów.

Olbrzymie przedsięwzięcie organizacyjne i logistyczne wymaga od wszystkich uczestników przestrzegania określonych procedur, staranności, koncentracji oraz uwagi, które to elementy są niezbędne do zachowania porównywalności przeprowadzania i przebiegu egzaminów na każdym etapie.

Każdego roku Centralna Komisja Egzaminacyjna oraz poszczególne okręgowe komisje egzaminacyjne przygotowują biuletyny i instrukcje oraz przeprowadzają szkolenia w zakresie organizacji egzaminów dla przewodniczących zespołów egzaminacyjnych. Instrukcje i szkolenia dotyczą zarówno sposobu zgłaszania danych, mechanizmów kontrolnych wprowadzonych danych, jak i sposobu postępowania z materiałami egzaminacyjnymi przed i po egzaminie.

Mimo wielu lat doświadczeń wszystkich osób biorących udział w przeprowadzaniu egzaminów zewnętrznych, a więc pracowników OKE, dyrektorów szkół, nauczycieli w zespołach nadzorujących, egzaminatorów pracujących w Punktach Odbioru Prac (POP) przy odbiorze materiałów i dokumentacji egzaminacyjnej, egzaminatorów oceniających prace w Ośrodkach Koordynacji Oceniania (OKO), ewaluacja przebiegu egzaminów zewnętrznych jest nadal istotnym źródłem informacji o funkcjonowaniu systemu egzaminacyjnego.

Monitorowanie procesu oraz wszelkie informacje zwrotne od osób zaangażowanych pomagają instytucjom do tego wyznaczonym w uszczelnianiu

procedur, ale także w usprawnianiu i ulepszeniu pracy.

Rola obserwacji egzaminu

Obserwacja przebiegu egzaminu w szkole pełni przede wszystkim funkcję kontrolną. Należy podkreślić, że nie ma ona charakteru badania naukowego. Jej celem nie jest zebranie informacji pozwalającej na weryfikację postawionej hipotezy badawczej, a zapewnienie przestrzegania procedury przeprowadzania egzaminu w szkołach.

Powodem problemów z przeprowadzeniem egzaminu jest zwykle niedostateczna znajomość przepisów regulujących to zdarzenie lub po prostu nieuwaga.

Egzaminy zewnętrzne pozwalają sprawdzać wiedzę uczniów w sposób obiektywny i sprawiedliwy (Niemierko, 1999). Egzamin zewnętrzny pozwala sprawdzać wiedzę uczniów tymi samymi pytaniami, które zadawano im w zbliżonych okolicznościach i następnie sprawdzano według takich samych kryteriów. Jednym ze sposobów osiągnięcia tych przesłanek jest zapewnienie takich samych warunków zdawania egzaminu przez uczniów (Czarnotta-Mączyńska, 2006).

Obserwator, który musi być osobą zewnętrzną w stosunku do szkoły, ma za zadanie sprawdzić, czy podczas egzaminu wszystkie procedury egzaminacyjne zostały zachowane. Należy zauważyć, że przyczyny ich złamania nie muszą wynikać ze złej woli, czy też chęci dokonania oszustwa egzaminacyjnego przez pracowników szkoły lub samych uczniów. Powodem problemów z przeprowadzeniem egzaminu jest zwykle niedostateczna znajomość przepisów regulujących to zdarzenie lub po prostu nieuwaga. Każdorazowo jednak

sytuacja, w której egzamin został przeprowadzony bez zachowania wszystkich procedur i przepisów, stanowi podstawę do jego unieważnienia. Z tego względu można także przyjąć, że obserwacje mają również funkcję prewencyjną – szkoły wiedzą, że także u nich w dniu egzaminu może zjawić się zewnętrzny obserwator.

Jednym z najpoważniejszych przykładów złamania procedur egzaminacyjnych jest zjawisko oszustwa egzaminacyjnego. Jako takie jest ono częstym przedmiotem analiz i badań osób zajmujących się szkołą i systemem egzaminów zewnętrznych na świecie (Cizek, 1999). Także w Polsce zwracano uwagę na niebezpieczeństwo nieetycznych zachowań podczas egzaminu, które mogą prowadzić do zafałszowania wyników uczniowskich (Niemierko, 2006; Szaleńiec, 2006)¹.

Jak twierdzą badacze, problem oszustwa egzaminacyjnego należy rozważać jako zagadnienie związane z trafnością wyników uzyskanych przez uczniów w trakcie procesu egzaminowania (Haladyna i Downing, 2004). Jak wskazuje Messick (1989, 2000), zapewnienie trafności w pomiarze umiejętności uczniów wiąże się ze zminimalizowaniem wpływu czynników niezależnych od umiejętności uczniowskich na wyniki. Tylko wtedy decyzje podejmowane na podstawie rezultatów egzaminu są właściwe i sprawiedliwe. Oszustwo egzaminacyjne staje się zatem źródłem zakłócającym trafność egzaminu. Osiągnięcia uczniów w takiej sytuacji są zmierzone niepoprawnie. Szkoły, w których występuje takie zjawisko, otrzymują nieprawdziwą informację zwrotną o swoim funkcjonowaniu.

Sama definicja oszustwa egzaminacyjnego zależy od tego, kto jest sprawcą takiego zachowania. Zasadniczo badacze dzielą oszustwo egzaminacyjne na

indywidualne i instytucjonalne (Haladyna i Downing, 2004). Bolesław Niemierko w 2006 r. zdefiniował zjawisko oszustwa egzaminacyjnego, odnosząc je osobno do zachowań uczniów i nauczyciela. W przypadku uczniów traktuje je jako „(...) ukryte posługiwanie się informacją uzyskaną z innych źródeł niż własna wiedza i praca, dokonywane dla zdobycia pożądanego wyniku egzaminu”. Natomiast w przypadku nauczyciela jest to „celowe naruszanie reprezentatywności treści i wyników egzaminu oraz ułatwianie, wspomaganie i tolerowanie oszustwa egzaminacyjnego uczniów”. Należy zauważyć, że tego rodzaju zachowanie może być udziałem także dyrektora lub innych pracowników szkoły.

W ramach systemu egzaminów zewnętrznych budowane są zabezpieczenia służące do minimalizowania wpływu oszustwa egzaminacyjnego na wyniki, a przez to wpływające na zachowanie wysokiej trafności wyników uzyskiwanych przez uczniów. Jednym z tego rodzaju działań było wprowadzenie w 2006 r. na egzaminach wariantów testów różniących się dystraktorami w zadaniach zamkniętych (Szalenc, 2006). Innym jest wprowadzanie procedur, które minimalizują możliwości oszustwa ze strony uczniów oraz szkoły podczas egzaminu. W ich ramach właśnie mieszczą się obserwacje egzaminu przez osoby zewnętrzne w stosunku do szkoły.

Organizacja obserwacji na przykładzie OKE w Krakowie

W trosce o zapewnienie jednolitych warunków przeprowadzania egzaminów zewnętrznych Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie w porozumieniu z organami prowadzącymi i nadzorującymi szkoły prowadzi obserwacje mające dostarczyć informacji na temat przebiegu egzaminów w szkołach. Działanie to ma charakter cykliczny i dotyczy wszystkich rodzajów egzaminów, organizowanych w ramach systemu egzaminów zewnętrznych. Obserwacje przebiegu egzaminu są prowadzone od samego początku istnienia systemu egzaminów zewnętrznych w Polsce.

Podstawą prawną przeprowadzenia obserwacji jest Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warun-

ków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007 r. nr 83, poz. 562 z późn. zm.). Zgodnie z rozporządzeniem obserwatorami egzaminów zewnętrznych mogą być:

1. delegowani pracownicy ministerstwa obsługującego ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania;
2. delegowani przedstawiciele Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych;
3. delegowani pracownicy ministerstw obsługujących ministrów właściwych dla zawodów;
4. delegowani przedstawiciele organu sprawującego nadzór pedagogiczny, organu prowadzącego szkołę, szkół wyższych i placówek doskonalenia nauczycieli, a w przypadku egzaminu zawodowego także delegowani przedstawiciele pracodawców, upoważnieni przez dyrektora okręgowej komisji egzaminacyjnej.

Szczegóły samego przebiegu obserwacji oraz jej dokładny zakres są wynikiem ustaleń poczynionych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną w uzgodnieniu z komisjami okręgowymi.

Monitorowanie procesu oraz wszelkie informacje zwrotne od osób zaangażowanych pomagają instytucjom do tego wyznaczonym w uszczelnianiu procedur, ale także w usprawnianiu i ulepszaniu pracy.

W krakowskiej OKE w celu otrzymania upoważnienia do prowadzenia obserwacji przedstawiciele organów prowadzących i nadzorujących szkoły składają stosowny wniosek ze wskazaniem osoby lub osób delegowanych, miejsca ich zatrudnienia, poziomu egzaminu oraz szkoły wybranej do obserwacji. Upoważnienia wraz z arkuszami obserwacji, wystawione zgodnie z wnioskiem, zostają przesłane drogą pocztową do wnioskodawcy. Dodatkowo kuratoria oświaty otrzymują plik z informacjami dotyczącymi obserwacji w poszczególnych szkołach, prowadzonych w latach 2009–2015. Dzięki temu można wytypować placówki, które nie były obserwowane w ostatnich latach, i skierować do nich obserwatora. Niektóre organy prowadzące każdego roku

monitorują przebieg we wszystkich swoich placówkach – dotyczy to na ogół szkół podstawowych i gimnazjów w gminie.

Zdarzają się także przypadki, kiedy to szkoła występuje z prośbą o przysłanie obserwatora, ponieważ chciałaby mieć potwierdzenie, że egzamin został przeprowadzony zgodnie z procedurami. W takich sytuacjach do szkoły kierowany jest najczęściej pracownik OKE.

Obserwator otrzymuje instrukcję regulującą zasady jego obecności w szkole, np. czas przybycia, sposób wyboru sali, a także opisującą inne obowiązki i prawa. Ponieważ obserwatorem może być osoba spoza systemu egzaminów zewnętrznych, instrukcja zawiera także najważniejsze punkty z procedur przeprowadzania egzaminu. Obserwator otrzymuje również arkusz obserwacji, pozwalający zebrać dane dotyczące zgodności przebiegu egzaminu z procedurami. Jego dokładny opis znajduje się w dalszej części opracowania.

Obserwacją objęty jest cały proces przeprowadzania sprawdzianu lub danej części sprawdzianu w danym dniu, którego najważniejszymi elementami są:

- zabezpieczenie przez przewodniczącego zespołu egzaminacyjnego materiałów egzaminacyjnych;
- rozdział arkuszy egzaminacyjnych do sal;
- przebieg samego egzaminu (w tym organizacja przerwy, w sytuacji gdy egzamin ją przewiduje);
- zebranie, porządkowanie i pakowanie materiałów egzaminacyjnych przez zespół nadzorujący po zakończeniu pracy uczniów;
- rozliczenie zespołu nadzorującego (lub zespołów nadzorujących) przez przewodniczącego zespołu egzaminacyjnego z materiałów i dokumentacji egzaminacyjnej².

Obserwator nie może zakłócać przebiegu sprawdzianu czy egzaminu, nie komentuje go, nie wolno mu ingerować w sposób jego przeprowadzenia. Jego zadaniem jest sprawdzenie, czy egzamin został przeprowadzony zgodnie z procedurami, których elementem jest także samodzielna praca uczniów. Po skończeniu całego procesu egzaminacyjnego w szkole, obserwator wypełnia arkusz obserwacji, który następnie przedstawia do wglądu Przewodniczącemu Szkol-

nej Komisji Egzaminacyjnej (zwykle jest nim dyrektor). Ten zgadza się ze spostrzeżeniami poczynionymi przez obserwatora lub formułuje na arkuszu własną opinię. Następnie dyrektor szkoły przekazuje arkusze do OKE za pośrednictwem punktu odbioru prac. Obserwator zachowuje jednak kopię arkusza dla siebie. W sytuacjach gdy arkusz z różnych przyczyn nie jest przekazany do OKE, istnieje możliwość uzyskania do niego wglądu bezpośrednio od obserwatora.

Skala prowadzonych obserwacji

Każdego roku w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie wystawia się około tysiąca upoważnień do obserwacji egzaminów zewnętrznych w kilkuset szkołach. W pierwszych latach egzaminowania wystawiano nawet 2 500 upoważnień. Najlichnějšíą grupę osób ubiegających się o upoważnienie stanowią pracownicy organów nadzorujących i prowadzących szkoły. Bardzo nielicznie występują o upoważnienia pracownicy uczelni wyższych czy ośrodków doskonalenia nauczycieli. Etatowi pracownicy OKE w Krakowie prowadzą rocznie kilkadziesiąt obserwacji egzaminów na wszystkich poziomach.

W tabeli poniżej przedstawiono liczbę obserwowanych egzaminów na terenie działalności OKE w Krakowie w latach 2009–2016. W sumie w ciągu ostatnich 8 lat przeprowadzono 8 813 obserwacji.

Tabela 1. Liczba obserwowanych egzaminów na terenie działalności OKE w Krakowie w latach 2009–2016

Rok	Liczba obserwacji
2009	1340
2010	1192
2011	1122
2012	1245
2013	1299
2014	933
2015	984
2016	698

W całej Polsce obserwuje się kilka tysięcy egzaminów rocznie. Skala tego

przedsięwzięcia jest zatem znaczna. Liczba przeprowadzanych obserwacji zmniejsza się. Egzaminów zewnętrznych nie cieszą się takim zainteresowaniem jak kilka czy kilkanaście lat temu, ponieważ stały się oczywistym, powszechnym elementem pracy szkół.

Pomimo wystawionych upoważnień każdego roku około 15–20% arkuszy nie wraca do komisji egzaminacyjnej. W wielu szkołach nie zaznaczono też obecności obserwatora w internetowym protokole przebiegu egzaminu. Może to oznaczać albo nieobecność obserwatora z różnych przyczyn (np. konieczność uczestniczenia w innych pracach zleconych przez pracodawcę, choroba), albo celowe działanie szkoły, która w ten sposób nie podaje informacji o przebiegu egzaminu i wyniku obserwacji.

Analiza treści i zakresu arkuszy obserwacji

W OKE w Krakowie obserwacje przebiegu egzaminów zewnętrznych prowadzi się od samego ich początku. Każdego roku obserwatorzy wypełniali arkusz obserwacji. Na przestrzeni lat zakres i forma arkuszy obserwacji ulegały licznym modyfikacjom – od bardzo rozbudowanego po znacznie uproszczonego.

Od 2015 r. z inicjatywy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej we wszystkich OKE ujednolicono procedury związane z obserwacją egzaminów zewnętrznych, m.in. wszystkie okręgowe komisje egzaminacyjne posługują się arkuszami przygotowanymi przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Arkusze obserwacji są zamieszczane w Procedurach przygotowania i przeprowadzania poszczególnych egzaminów zewnętrznych, co daje dyrektorom szkół z jednej strony możliwość zapoznania się z zakresem obserwacji, a z drugiej – możliwość weryfikacji stanu przygotowania szkoły do egzaminu.

Obecne arkusze obserwacji zawierają kilkadziesiąt stwierdzeń dotyczących bezpośrednio procedur egzaminacyjnych. Jeśli odnotowana zostanie sytuacja związana z niedotrzymaniem procedur, każdorazowo jest ona weryfikowana w innych dokumentach z przebiegu egzaminu oraz wyjaśniana z samą szkołą.

Ważnym aspektem formy arkusza obserwacji jest to, że powinien on podkreślać wzajemne zaufanie wszystkich uczestników procesu egzaminowania: uczniów, szkół, komisji egzaminacyj-

nych, organów prowadzących i nadzorujących. Zbyt restrykcyjna forma stwarza wrażenie braku wzajemnego zaufania i zamiast prowadzić do akceptacji i przestrzegania zasad, będzie prowokować do szukania sposobów na ukrycie ewentualnych uchybień.

Analiza wyników obserwacji

Analiza wyników obserwacji jest przeprowadzana przez pracowników OKE w Krakowie cyklicznie, po każdej sesji egzaminacyjnej. Podsumowując jej wyniki, można stwierdzić, że zdaniem obserwatorów w zdecydowanej większości szkół egzaminów zewnętrznych przebiegały bez zakłóceń i zgodnie z procedurami. Nieliczne arkusze obserwacji zawierają uwagi mogące świadczyć o uchybieniach proceduralnych, jednak zwykle nie miały one znaczenia dla przebiegu egzaminu.

Najczęściej pojawiają się zapisy o problemach związanych ze zdarzeniami losowymi, takimi jak zasłabnięcia uczniów. Problemem wskazywanym przez obserwatorów były także kłopoty z odtwarzaniem płyt na egzaminach z języków obcych. W odniesieniu do samych procedur egzaminacyjnych wpisy obserwatorów najczęściej dotyczyły usterek związanych ze sposobem pakowania prac egzaminacyjnych, koniecznością wykorzystania arkuszy rezerwowych oraz spóźnień zdających. Arkusz obserwacji kilkakrotnie był wykorzystywany podczas wyjaśniania wątpliwości związanych z unieważnieniem egzaminu.

Obserwacja przebiegu egzaminu w szkole stanowi obecnie rutynowy element działania systemu egzaminów zewnętrznych. Szkoły mają świadomość i przyzwyczyły się do tego, że w dniu egzaminu może odwiedzić ich zewnętrzny obserwator. Kuratoria oświaty i pracownicy jednostek samorządu terytorialnego prowadzących szkoły mają świadomość możliwości przeprowadzania obserwacji w szkołach i wykorzystują ją.

Na podstawie doświadczeń OKE w Krakowie można sformułować kilka propozycji związanych z obserwacjami. Po pierwsze, obserwacja powinna mieć raczej charakter prewencyjny, wiązać się z informacją, że ktoś spoza szkoły może podczas egzaminu przebywać w szkole i przyglądać się przebiegowi. Wskazywane w arkuszach obserwacji sytuacje mogące wpłynąć na przebieg egzami-

Fot. M. Grewenda

nu mają albo charakter losowy, albo są wynikiem niedostatecznego stosowania się do procedur egzaminacyjnych lub wręcz ich nieznamomości przez uczniów oraz pracowników szkoły.

Należy pamiętać, że obserwacja to prawo, a nie obowiązek i jej prowadzenie leży w interesie systemu egzaminów zewnętrznych. Warto zatem zwrócić uwagę, aby jej zasady były jak najbardziej akceptowalne przez potencjalnych uczestników – zarówno obserwujących, jak i obserwowanych, ponieważ tylko wtedy będzie ona pełniła swą funkcję.

Słowa kluczowe: egzamin zewnętrzny, obserwacja, arkusze obserwacji.

Referat zawarto w wydawnictwie konferencyjnym PTDE *Diagnozowanie twórczości uczniów i nauczycieli*. Pod red. B. Niemierki i M. K. Szmigiel. Kraków: Wydaw. PTDE, 2016.

PRZYPISY:

- 1 Biuletyn Badawczy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej nr 6 w 2006 r. był w całości poświęcony zagadnieniom związanym z etycznym wymiarem egzaminowania umiejętności uczniowskich. Także duża część XXII Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej w 2006 r. dotyczyła tych zagadnień.
- 2 Dokładny przebieg obserwacji reguluje *Instrukcja dla obserwatora sprawdzianu i egzaminów*, CKE, 2016.

BIBLIOGRAFIA:

Cizek G. J.: *Cheating on tests. How to do it, detect it, and prevent it*. Mahwah: Erlbaum, 1999. ISBN-13: 978-0805831450. ISBN-10: 0805831452.

Czarnotta-Mączyńska J.: *Niektóre prawne, organizacyjne i etyczne aspekty zapewniania obiektywizmu egzaminowania zewnętrznego*. W: B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.): *O wyższą jakość egzaminów szkolnych*. Kra-

ków: Grupa Tomami, PTDE, 2006. ISBN 8360246300, 9788360246306.

Haladyna T. M., Downing S. M.: *Construct-irrelevant variance in high-stakes testing*. *Educational Measurement: Issues and Practice* 2004, 23 (1), pp. 17–27.

Instrukcja dla obserwatora sprawdzianu i egzaminów. Centralna Komisja Egzaminacyjna 2016.

Messick S.: *Consequences of test interpretation and use: The fusion of validity and values in psychological assessment*. In: R. D. Goffin & E. Helmes (Eds.): *Problems and solutions in human assessment: Honoring Douglas N. Jackson at seventy* (pp. 3–20). Boston: Kluwer Academic Publishers, 2000.

Messick S.: *Validity*. In: R. L. Linn (Ed.): *Educational measurement* (3rd ed., pp. 13–103). New York, NY: Macmillan, 1989.

Niemierko B.: *Oszustwo egzaminacyjne*. W: B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.): *O wyższą jakość egzaminów szkolnych*. Kraków: Grupa Tomami, PTDE, 2006. ISBN 8360246300, 9788360246306.

Niemierko B.: *Pomiar wyników kształcenia*. Warszawa: WSiP, 1999. ISBN 83-02-07331-8, 83-02-07474-8.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2007 r. nr 83, poz. 562 z późn. zm.).

Szaleniec H.: *Oszukiwanie na egzaminie istotnym źródłem majowej porażki*. W: B. Niemierko, M. K. Szmigiel (red.): *O wyższą jakość egzaminów szkolnych*. Kraków: Grupa Tomami, PTDE, 2006. ISBN 8360246300, 9788360246306.

* * *

Joanna Peter jest pracownikiem Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, członkiem Zespołu Redakcyjnego „Hejnału Oświatowego”.

Przemysław Majkut jest pracownikiem Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, doktorantem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Techniki sprzyjające wprowadzaniu strategii oceniania kształtującego.

Cz. IX

— DANUTA STERNA —

Zapraszam nauczycielki i nauczycieli do przygody z ocenianiem kształtującym. W książce *Ocenianie kształtujące w praktyce* zajęłam się elementami OK. Tym razem piszę o strategiach, które wyjaśniają, dlaczego warto stosować ocenianie kształtujące w nauczaniu oraz o technikach sprzyjających wprowadzaniu strategii. Moim celem jest zachęcenie nauczycieli do wypróbowania OK.

Przedstawiam kolejne, zebrane z różnych źródeł, techniki pomocne we wprowadzaniu strategii dobrego nauczania i uczenia się. Zanim wybierzesz i wypróbujesz którąś z nich, zdecyduj, jaką strategią będziesz się zajmować, co chcesz osiągnąć, jakie masz kryteria sukcesu. Wybierz z tego zestawu odpowiadającą ci technikę, a następnie monitoruj jej stosowanie i efekty. Jeśli nie spełnia twoich oczekiwań, zmień ją. Pamiętaj jednak, że korzystanie z jakiegokolwiek techniki nie przyniesie efektów, jeśli używasz jej sporadycznie. Musisz dać sobie i uczniom więcej czasu, aby zaczęła działać. Każdą omawianą technikę opatruję numerami strategii, w realizacji których powinna okazać się pomocna. W artykule podaję też różne metody pomagające uczniom się uczyć.

Technika: Praca wzorcowa

Opis: Przed poleceniem wykonania zadania nauczyciel pokazuje uczniom przykład pracy wykonanej wzorowo. Może to być praca ucznia z innej klasy, z innego rocznika lub wykonana przez nauczyciela w celu pokazania wzoru.

Uczniowie wspólnie oceniają pracę, korzystając z wcześniej ustalonych kryteriów (nacobezu). Pomoże im to lepiej zrozumieć zadanie oraz późniejszą ocenę ich własnej pracy. Nauczyciel zadaje pytanie: „Dlaczego ta praca jest dobra?“, po czym uczniowie próbują to ustalić, analizując nacobezu.

Nauczyciel może zapytać:

- Czy możesz mi powiedzieć, dlaczego ta praca jest dobra?
- Co sądzisz o komentarzu pod pracą?
- Czy wiesz, jak uczeń powinien poprawić tę pracę?
- Co uczeń może zrobić następnym razem?
- Czy ty wiesz, kiedy wykonałeś swoją pracę dobrze?

Wariantem tej techniki jest refleksja związana z pytaniem: **Dlaczego moja praca jest dobra?**

Opis: Nauczyciel prosi uczniów o wskazanie, która część ich pracy domowej jest najlepsza i wyjaśnienie, dlaczego tak uważają. Wyjaśnienie powinno być zgodne z przyjętymi wcześniej kryteriami sukcesu (nacobezu) i postawionymi celami.

Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele są skłonni do szukania uchybień, a nie sukcesów. Jesteśmy przekonani, że człowiek uczy się, gdy pokaże mu się jego błędy. Jest to tylko częściowa prawda. Aby można było przyjąć krytykę, musimy najpierw przygotować na nią ucznia, czyli docenić elementy jego pracy. Czasami docenienie ze strony nauczyciela to za mało. Uczeń podejrzewa, że jest chwalony na wyrost, nie dowierza ocenie. Dlatego docenienie powinno być jak najbardziej rzeczowe i konkretne. Najważniejsze jest jednak, aby to sam uczeń potrafił docenić swoją pracę.

WSPOMAGA STRATEGIE: I, III, IV i V.

Uczniowie z reguły nie wiedzą, jak ma wyglądać dobrze wykonane zadanie. Nawet jeśli nauczyciel określi dokładne kryteria sukcesu, mogą mieć wątpliwości. Nauczyciel, któremu zależy na właściwym wykonaniu zadania przez uczniów, może wraz z nimi przeanalizować wzorcową pracę. Zwiększa to szansę na właściwe wykonanie.

Uczniowie dowiadują się w ten sposób, jakie wymagania ma nauczyciel i co powinni zrobić, aby je spełnić. Stąd już tylko krok do zrozumienia i skonstruowania nacobezu. W przyszłości pomoże im to w samoocenie i ocenie koleżeńskiej.

Stosując technikę „Dlaczego moja praca jest dobra?“, wprowadzamy ucznia w zasady samooceny. Niezbędne jest podanie do pracy domowej konkretnych kryteriów oceniania, czyli nacobezu do pracy domowej. Uczeń w ocenie swojej pracy ściśle odnosi się do zapowiedzianych wcześniej kryteriów. Budujemy w ten sposób w uczniach poczucie własnej wartości, które jest niezbędne do uczenia się.

TECHNIKA: Cele

Opis: W ocenianiu kształtującym dużą wagę przywiązujemy do ustalania celów uczenia się. Nauczyciel przygotowuje je sam przed lekcją lub może to zrobić razem z uczniami. Proponowana instrukcja ustalania celów lekcji dla nauczyciela:

- Podaj uczniom planowane cele lekcji.
- Porozmawiaj z uczniami o tym, czego i dlaczego będą się uczyć.
- Porównaj cele krótkoterminowe z długoterminowymi. Jaka jest między nimi zależność (np. analiza dzieła literackiego pisarza i analiza epoki literackiej)?
- Sprawdź, czy cele są jasne i zrozumiałe dla uczniów.
- Wspólnie zaakceptujcie i zapiszcie cele.

W trakcie lekcji nauczyciel powraca do celów i wraz z uczniami ustala, jak daleko posunęli się na drodze do ich realizacji. Na końcu lekcji, w jej podsumowaniu, uczniowie decydują, na ile osiągnęli swoje cele i wyznaczają kolejne, na następne zajęcia.

Ustalając cele wraz z uczniami, nauczyciel bierze pod uwagę propozycje uczniów, ale ostatecznie to on decyduje, które z nich wziąć pod uwagę, ponieważ to on odpowiada za przebieg lekcji. W technice tej nie chodzi o osiągnięcie jakiegoś absolutnego porozumienia, lecz o okazanie klasie uznania dzięki wysłuchaniu propozycji uczniów, co powinno zachęcić do współpracy. WSPOMAGA STRATEGIE: I, IV i V.

Technika ta nakłania uczniów do współpracy, a jednocześnie zwiększa ich odpowiedzialność za proces uczenia się.

TECHNIKA: Partnerzy do rozmowy

Opis: Nauczyciel dzieli uczniów na pary, które będą ze sobą współpracować przez ustalony czas – dyskutować, szukać odpowiedzi na pytania, oceniać się koleżeńsko, udzielać sobie wskazówek itd. Należy nauczyć uczniów rozmawiania w parach.

Najlepiej, gdy czas przeznaczony na rozmowę nauczyciel podzieli na pół i poprosi, aby w pierwszej części wypowiedziała się jedna osoba, a druga jej uważnie słuchała, a w drugiej – odwrotnie. Nauczyciel sygnalizuje moment wymiany mówców. Każdy z uczniów powinien mieć tyle samo czasu na wyrażenie i uzasadnienie swojej opinii.

Partnerzy pracują ze sobą w ustalonym z góry czasie, po jego upływie nauczyciel zmienia pary. Ważne, aby uczeń wiedział, że przydzielono mu partnera tylko na pewien czas, że nie jest skazany na rozmowę z jednym kolegą czy tą samą koleżanką przez cały rok. Dzięki zmianom partnera do rozmowy każdy z uczniów może poznać punkt widzenia różnych osób oraz uczyć się współpracy. Zmiana rozmówców przeciwdziała również współpracy jedynie z zaprzyjaźnionymi uczniami i powstrzymuje przed zajmowaniem się czymś innym niż temat lekcji.

Technikę tę można stosować w różnym celu i w wielu sytuacjach:

- podczas lekcji, aby pobudzić uczniów do wymiany opinii na dany temat,
- podczas lekcji, aby zachęcić uczniów do dzielenia się informacjami na temat, co udało się zrozumieć,
- podczas wykładu, aby dać uczniom możliwość lepszego zrozumienia,
- po postawieniu pytania, na które można udzielić wielu różnych odpowiedzi,

- w trakcie dyskusji, aby większej liczbie uczniów dać okazję do wyrażenia opinii lub wątpliwości,
- podczas oceny koleżeńskej pracy innego ucznia.

WSPOMAGA STRATEGIE: I i IV.

Zachęcenie uczniów do rozmowy o ich pomysłach znakomicie mobilizuje do aktywności. Najbardziej angażuje możliwość wymiany myśli i spostrzeżeń w parach, ponieważ każdy jest wtedy i słuchaczem, i mówcą; nikt nie pozostaje z boku. Uczniowie muszą nauczyć się współpracy w ramach tej techniki. Proces ten bywa długi, ale daje wielkie korzyści. Technika ta pomaga ćwiczyć wyrażanie własnych poglądów i umiejętność słuchania innej osoby oraz bardzo korzystnie wpływa na atmosferę w klasie.

Wymiana w parach sprawia, że uczniom udaje się wyrazić refleksje i myśli dotąd nieuporządkowane czy nie dość klarowne. Pozwala im uświadomić sobie i zrozumieć to, czego właśnie się uczyli. Zaspokaja też potrzebę kontaktu z rówieśnikami oraz swobodnych wypowiedzi. Daje uczniom możliwość uczenia się w bezpiecznej atmosferze od siebie nawzajem.

W następnym numerze „Hejnału Oświatowego” przedstawię kolejne techniki pomocne we wprowadzaniu strategii dobrego nauczania i uczenia się. Zapraszam!

Słowa kluczowe: ocenianie kształtujące, techniki dobrego nauczania i uczenia się.

Artykuł przygotowany z wykorzystaniem publikacji *Uczę (się) w szkole*, wydanej przez CEO w ramach współfinansowanego przez EFS wspólnego projektu ORE i CEO „Wdrożenie podstawy programowej kształcenia ogólnego w przedszkolach i szkołach”.

* * *

Danuta Sterna jest matematyczką, autorką książek i blogerką edukacyjną, wykładowcą akademickim, nauczycielką w szkołach warszawskich i dyrektorką szkoły. Od 2000 r. pracuje w Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO), obecnie jest szefową ekspertów prowadzonego wspólnie przez CEO i Polsko-Amerykańską Fundację Wolności programu Szkoła Ucząca Się. Autorka m.in. książek *Ocenianie kształtujące w praktyce*, *Uczę (się) w szkole*. Poza promowaniem i upowszechnianiem oceniania kształtującego propaguje w Polsce metodę projektu i uczniowskiego portfolio.

Projekt „Cztery pory roku, czyli radłowskie przemiany”, realizowany w ramach „Kulthurry” i innowacji pedagogicznej w Zespole Szkół w Radłowie

DOROTA STONO
DANUTA SYGNAROWICZ

Realizując projekt „Cztery pory roku, czyli radłowskie przemiany”, miałyśmy wrażenie, że robimy coś niezwykłego, że bez naszego działania dziedzictwo naszych przodków mogłoby ulec bezpowrotnemu zapomnieniu.

Przystępując do realizacji zadań w obrębie projektu „Cztery pory roku, czyli radłowskie przemiany”, nie mieliśmy wątpliwości, że obszarem nam najbliższym, w którym poruszanie się sprawia nam ogromną frajdę i chcemy realizować działania, będzie niwa teatralna.

Bogate w cenne doświadczenia z poprzedniej edycji „Kulthurry” przystąpiliśmy do działania. Zadania, jakie sobie narzucaliśmy, powiązane były ściśle z kalendarzem i ze zmieniającymi się porami roku. Poprzednio zgłębiałyśmy tematykę duchów, zjaw i upiórów, związanych ściśle z ziemią radłowską, początkowo nawet wbrew woli księdza proboszcza, tym razem ku Jego uciesze, zajęliśmy się obrzędami, oczywiście „zahaczając” o zabobony i wierzenia naszych przodków.

„Diagnoza”

Pracę nad projektem rozpoczęliśmy od diagnozy lokalnej. Opracowaliśmy pytanie badawcze, które brzmiało: Jakie obrzędy, tradycje i zwyczaje kojarzą się uczniom z poszczególnymi porami roku? Chcieliśmy w ten sposób sprawdzić, które wydarzenia i obyczaje są zwykle przyporządkowywane do zmian zachodzących w naszej przyrodzie i rocznym cyklu. Co powinniśmy uwzględnić w naszych działaniach, a co

pominąć, które tradycje są uczniom bliższe, a które dalekie. O czym warto podyskutować i uwzględnić w końcowym przedstawieniu.

Diagnoza została przeprowadzona w szkole. Uczniowie, pracując w grupach, przygotowali kartki, do których przypisano pory roku. Zadając pytania kolegom, notowali ich odpowiedzi. Następnie przeanalizowaliśmy uzyskane dane. Wyniki badania opracowaliśmy, wykorzystując chmurę tagów, czyli wordle.net.

„Mamo, tato, Herody ido”

Spektakl „Mamo, tato, Herody ido” stanowił punkt finalny działań w obrębie tej części projektu. Zanim przystąpiliśmy do pisania scenariusza, uczniowie przeprowadzili rozmowy z dziadkami dotyczące tradycji, jakie pamiętają z okresu swej młodości i dzieciństwa. Odezwy oczywiście był wspaniałe. Wiele obrzędów związanych z Bożym Narodzeniem nie było nam znanych. Znowu miałyśmy wrażenie, że robimy coś niezwykłego, że bez naszego działania dziedzictwo naszych przodków mogłoby ulec bezpowrotnemu zapomnieniu.

Nikt nie pamiętał zwyczaju wkładania „śikiry” pod stół wigilijny. Już wiemy, że gwarantowało to mocne nogi

przez cały rok. Tylko „starzy gospodarze” pamiętali obrządek rzucania zboża pod „powalę”, co dziś wydaje nam się dość ryzykowne. Ilość zboża, która zatrzymała się między legarami, odpowiednio przeliczona wróżyła dostatnie żniwa bądź ich „lichotę”.

W przedstawieniu pojawiły się również tradycje nadal kultywowane w radłowskich domach. Do dziś wypatrujemy pierwszej gwiazdki, dbamy, by pierwszym gościem w domu był mężczyzna, a panny na wydaniu nasłuchują skąd szczekają psy. To właśnie z tamtej strony przybędzie przyszedł mąż.

Spektakl wystawiliśmy trzykrotnie. Dla naszej społeczności szkolnej, dla emerytowanych nauczycieli i dla społeczności lokalnej. Każdorazowo odbiór był wspaniały, ale za każdym razem inny. Największe wrażenie na dzieciach robiło wtargnięcie do chałupy grupy kołędniczej z turoniem na czele. Turonia wykonał nam zaprzyjaźniony stolarz. Zalecił obicie go króliczą skórą, jednak nie udało nam się tego zrobić. Rozpoczęte poszukiwania króliczego futerka pewnie kiedyś dadzą efekt, bo na radłowskich strychach mieści się jeszcze wiele skarbów.

Osoby starsze odebrały przedstawienie zupełnie inaczej. Tu nie było śmiechu. Wszystkim towarzyszył nastrój zadumy i lęku. Kiedy po przedstawieniu rozmawialiśmy z przybyłymi gośćmi, nie kryli wzruszenia. Mówili o wielkim realizmie przedsięwzięcia. Doceniali jakość wykonania radłowskich przyspiewek. Nasze dziewczyny śpiewają głosem białym i są w tym naprawdę świetne.

„Dziergamotki”, fot. D. Sygnarowicz

Wnętrze radłowskiej chaty odkrywało przed zgromadzonymi swe ubóstwo, ale i wielką bogobojność naszych przodków. Widzowie mieli okazję usłyszeć stare radłowskie przyspiewki i elementy zanikającej gwary radłowskiej oraz doświadczyć prawdziwego kołędowania.

Podjęte przez nas działania z pewnością „zagrało”. Zagrało tak, że przerosło nasze oczekiwania. Najpierw, tu nie było zdziwienia, przy zbieraniu informacji. „Starzy radłowianie” skorzy są do wspomnień i dzielenia się nimi. „Zagrało” też na uczuciach uczniów. Spostrzegli dystans między przeszłością a teraźniejszością. Zrozumieli, że należy dbać o to, co było, że tradycja jest tym, co stanowi o nas samych. „Zagrało” na przedstawieniu dla społeczności lokalnej. Ciężko powstrzymać łzy, patrząc na Babcię, która mówi, że przypomniała się jej mama. „Oj zagrało, zagrało i jescce gro”.

„Apteczka prababci”

W trakcie realizacji działań, w ramach projektu „Kulthurra”, dokonaliśmy swoistej rekonstrukcji apteczki naszej prababci. Pierwszym krokiem, jaki wykonali uczniowie, było spisanie relacji dziadków, dotyczących sposobów ich leczenia, w okresie kiedy byli dziećmi. Wielość relacji i przepisów skłoniła nas do stworzenia zbioru tychże medykamentów. Okazało się to niezwykle proste, ponieważ młode, „radłowskie mamy” czerpią z mądrości prababek, które nie mając do dyspozycji leków syntetycznych, polegały na leczeniu rozmaitych przypadłości naturalnymi sposobami.

Apteczka prababci, fot. D. Stono

Uczniowie przynosili do szkoły gotowe specyfiki wraz z przepisami. W wielu domach do dziś z pokolenia na pokolenie przekazywane są „niezawodne” przepisy na różnego rodzaju nalewki, napary, przeciery i mikstury. Radłowianie obserwują przyrodę i „polują” na rosnące w danym momencie kwiaty i zioła, by przeistoczyć je w niezwykle, ekologiczne leki. Cenne notatki zostaną wkrótce zebrane i opracowane, by mądrość ludowa, czerpiąca z natury, nie uległa bezpowrotnemu zapomnieniu.

„Dziergamotki”

Rozpatrzeni w medycynie naturalnej, jakoś tak samoistnie i naturalnie weszliśmy w temat rękodzieła. Początkowo uczniowie zajęli się tworzeniem miniserwetek, które stały się breloczkami do kluczy. Niespodziewanie dzieci zauważyły, że przedmioty, które wykonują samodzielnie, też mogą być piękne i modne. Dzieła, jakie powstały to: oryginalne „otulinki na szklanki”, żeby nie parzyły, pokrowce na pióra i klamki, żeby nie marzły, zakładki do książek, portfele i niezwykle oprawki na notesy z filcu. Dzieci dostrzegły, że materiały, jakie wykorzystają, są w pełni naturalne i ekologiczne. Pojawił się pomysł stworzenia kolekcji zabawek. To był impuls do następnego działania.

„Zabawki dziadków i pradziadków”

... i tak powstała kolekcja zabawek. Składają się na nią przede wszystkim miśki różnego rodzaju i gatunku, cza-

sem nawet „bezzatunkowe”. Ileż było radości w trakcie ich prezentacji. Nagle jedna z uczennic stwierdziła, że podobnym miśm bawiła się jej babcia, kiedy była mała. I tak właśnie narodził się pomysł stworzenia wystawki składającej się ze starych zabawek. Okazało się, że to nie było wcale trudne. Na naszej miniwystawie pojawiły się prawdziwe antyki: drewniane ptaszki na patyku machające skrzydełkami, ptaszki z gliny, które po napełnieniu wodą pięknie śpiewają, wóz ciągnięty przez drewnianego konika i zestaw minimebelków wykonanych sto lat temu. Wzruszyliśmy się, patrząc na nasze skarby. Dzieci dostrzegły, że stare zabawki kształtowały wyobraźnię, zachęcały do ruchu i zabaw z przyjaciółmi.

Uczniowie przeprowadzili rozmowy z dziadkami dotyczące tradycji, jakie pamiętają z okresu swej młodości i dzieciństwa.

„W skansenie – Kolbuszowa”

Działania projektowe to przede wszystkim doświadczanie. I to właśnie dlatego postanowiliśmy zorganizować wyjazd do skansenu w Kolbuszowej. Chociaż w naszej miejscowości znajduje się jeszcze wiele wiejskich chałup, pragnęliśmy, aby uczniowie mieli możliwość oglądu polskiej wsi w szerszym ujęciu. Polecamy każdemu, kto chce zobaczyć i poczuć urok chłopskiego życia, aby odwiedził niesamowite chaty otoczone urokliwymi zagajnikami w kolbuszowskim skansenie.

Skansen Kolbuszowa, fot. D. Sygnarowicz

Modnie i z przytupem, fot. D. Sygnarowicz

„Modnie i z przytupem”

Zajmowaliśmy się już medycyną ludową, zabawkami naszych przodków, uprawialiśmy rękodzieło i znowu, jakoś tak intuicyjnie, pojawił się pomysł następnego działania. Postanowiliśmy stworzyć pokaz mody. Zaangażowane do tego zostały rzecz jasna przede wszystkim babcie naszych uczniów. Zanim zaczęliśmy kompletować garderobę, powstał cykl prezentacji multimedialnych dotyczących tematu. Poznaliśmy za ich sprawą tajniki „radłowskiego stylu” sprzed stu lat.

Prezentacje dotyczące strojów przygotowały dziewczynki. Chłopcy opracowali materiał związany z wiejską chatą, jej konstrukcją i surowcami, z jakich została wykonana. Jeśli chodzi o sam pokaz, chłopcy już się nie mogli wykręcić. Nie obyło się bez czerwonego dywanu i ludowej muzyki, która dopełniła całości.

„To już koniec”

Założyłyśmy sobie, że w trakcie finału projektu zaprezentujemy uczniom, jak żyli nasi przodkowie, jak się do siebie odnosili, jak ważną rolę w ich życiu odgrywała wiara. Spektakl, do którego napisałyśmy scenariusz, dotyczył rodziców naszej rodaczki, bł. Karoliny Kózkówny i zatytułowany został „Złamane skrzydło”.

Zebrani mogli obserwować stroje z epoki, które zmieniały się wraz ze zmianą pór roku, stare zabawki, a przede wszystkim usłyszeć głos biały. Tak się szczęśliwie złożyło, że kilka tygodni wcześniej w Tarnowie gościł zespół „Strojone”. Mogłyśmy więc wziąć udział w miniwarsztatach i poznać zasady tego rodzaju śpiewania.

Wykorzystując zdobytą wiedzę i wspaniały repertuar zespołu, zależało nam, aby w scenariuszu wpleść chociażby jedną piosenkę. I tak też się stało. Dziewczynki biorące udział w działaniach projektowych, w ręcznie wykonanych wiankach z jesiennych liści, brawurowo wykonały piosenkę z repertuaru „Strojone” pt. „Chmara idzie”, która w specyficzny sposób oddała klimat spektaklu i ukazała muzyczne talenty naszych małych aktorek.

Słowa kluczowe: Stono, Sygnarowicz, innowacja, Radłów, Kulthurra.

* * *

Dorota Stono i Danuta Sygnarowicz są absolwentkami filologii polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim i nauczycielkami w Zespole Szkół w Radłowie. Laureatki tytułu „Kreatywny Nauczyciel” – 2011 r. i 2012 r.

Seminarium Integracyjne na BIS

JADWIGA GOŁDA
MAGDALENA TATARUCH
EDYTA SEKUNDA

Seminarium Integracyjne zorganizowane w Samorządowym Przedszkolu nr 83 w Krakowie miało na celu wymianę doświadczeń między placówkami goszczącymi wolontariuszy, podkreślenie roli ich pracy dla rozwoju dzieci i przedszkola oraz integrację międzykulturową i pokojową.

W Samorządowym Przedszkolu nr 83 w Krakowie w dniu 15 marca 2017 r. odbyło się „Seminarium Integracyjne” z udziałem prawie 30 wolontariuszy z różnych krajów Unii Europejskiej. Od razu nasuwa się pytanie dlaczego zorganizowaliśmy tę uroczystość? Były ku temu trzy powody.

Pierwszy, osobisty – mija 10 lat, od kiedy gościmy wolontariuszy w naszym przedszkolu. Drugi – minęło 15 lat od powstania Stowarzyszenia STRIM (Stowarzyszenie Rozwoju i Integracji Młodzieży) zajmującego się stroną administracyjną związaną z pozyskiwaniem wolontariuszy z Europy. Powód trzeci – ten rok szkolny zgodnie z hasłem przewodnim ogłoszonym przez MEN jest Rokiem Wolontariatu. Przedszkole w każdym roku pełni w ramach Wolontariatu Europejskiego – Wspólnotowego Programu ERASMUS + rolę Organizacji Przyjmującej (dawniej Goszczącej). Organizacją koordynującą wszystkie działania wolontariuszy, jak już wcześniej wspomniano jest STRIM.

Zgodnie z informacją uzyskaną w STRIM „Stowarzyszenie to realizuje projekty goszczące Wolontariatu Europejskiego EVS (Program Młodzież w Działaniu, Erasmus+) od 2002 r. Co roku, od października do czerwca, STRIM zaprasza około dwudziestu młodych ludzi z Unii Europejskiej i krajów partnerskich, którzy pracują na długoterminowych projektach w przedszkolach, klubach młodzieżowych i organizacjach pozarządowych w Krakowie.

Celem tych projektów jest umożliwienie europejskim wolontariuszom rozwoju kompetencji i umiejętności, poprzez pracę w polskich instytucjach edukacyjnych, stworzenie atmosfery współpracy międzynarodowej w organizacjach goszczących wolontariuszy i tworzenie możliwości edukacji międzykulturowej dla dzieci i młodzieży będących uczestnikami zajęć w organizacjach goszczących.

Wolontariusze pracujący w organizacjach goszczących mają dwa główne zadania: aktywny udział w codziennym życiu organizacji i promocję własnej kultury i kraju, poprzez realizację własnych małych projektów kulturalnych.

Stowarzyszenie STRIM jest łącznikiem dla wszystkich projektów EVS w organizacjach goszczących. Wolontariusze w Krakowie mają także możliwość spędzenia wolnego czasu razem, omawiania swoich metod pracy, codziennego życia, różnic kulturowych, pomysłów i refleksji. Biorą oni czynny udział we wszystkich krajowych działaniach organizowanych przez STRIM, jak spotkania integracyjne, szkolenia, promocja wolontariatu europejskiego, Dzień Wolontariatu itp.”

Seminarium Integracyjne zorganizowane w Samorządowym Przedszkolu nr 83 miało na celu wymianę doświadczeń między placówkami goszczącymi wolontariuszy, podkreślenie roli ich pracy dla rozwoju dzieci i przedszkola oraz integrację międzykulturową i pokojową. Nasz rodzic przygotował własnoręcznie wspaniałe zaproszenia dla mających przybyć gości. Na to spotkanie przybyło ponad 30 osób. Byli to wolontariusze z innych placówek oświatowych wraz ze swoimi koordynatorami. Przybyli także przedstawiciele STRIM, Kuratorium Oświaty w Krakowie oraz Wydziału Edukacji UMK.

Przedszkolna Rada Rodziców była zafascynowana i podekscytowana mającą się odbyć uroczystością. Rodzice włączyli się w organizację tego przedsięwzięcia, wykonując zaproszenia oraz prowadząc warsztaty. Organizatorzy bardzo dziękują rodzicom za okazaną pomoc. Wszyscy wiemy, że rodzice darzą dużą sympatią naszych młodych wolontariuszy.

W dniu uroczystości nasi wolontariusze bardzo wczuli się w rolę gospodarzy. Przed przedszkolem zawieszony

został ogromny plakat witający gości, a przy schodach powiewało pięć dużych flag: francuska, niemiecka, hiszpańska oraz bośniacka. Nie zabrakło oczywiście także polskiej.

Seminarium Integracyjne miało na celu wymianę doświadczeń między placówkami goszczącymi wolontariuszy.

Laudine z Francji, Stephanie z Niemiec, Milenko z Bośni i Hercegowiny oraz Jorge z Hiszpanii razem z przedszkolakami przebraniymi po krakowsku witali w drzwiach przybyłych gości. Każdy otrzymywał harmonogram uroczystości przygotowany przez wolontariuszy i dzieci w wersji polsko-angielskiej. Mógł z niego dowiedzieć się, jakie atrakcje przewidziano w trakcie seminarium. Dostawał także miniflagę swojego kraju, którą dekorował swój ubiór. Dzięki temu pomysłowi wszyscy wiedzieli, z jakiego kraju pochodzą goście. Oczywiście cały personel przedszkola miał także na ubraniach miniflagi Polski.

Po oficjalnym powitaniu wolontariusze „gospodarze” zaprosili gości do sal na krótkie zajęcia – pokazy ich codziennej pracy z dziećmi. Były więc piosenki i tańce zagraniczne, utrwalanie w różnej formie słówek w obcych językach (np.: kolory, liczby, nazwy zwierząt, pór roku, zwroty grzecznościowe). Nie zabrakło zagadek i kalamburów. Przybyli wolontariusze również włączali się w zabawę z przedszkolakami. Było kolorowo, wesoło, momentami nawet bardzo śmiesznie. Dzieciaki żywo reagowały na pomysły naszych gości, na ich uczestnictwo w sportowych grach. Wszyscy zintegrowali się z przedszkolakami, a one były bardzo radosne i zadowolone z obecności młodych gości i wspólnej zabawy. Na koniec wszystkie dzieci uczestniczące w wesołych roz-

Wolontariusze podczas warsztatów ekologicznych, fot. M. Tataruch

grywkach grupowych otrzymały papierowe medale wykonane przez wolontariuszy.

Po zajęciach edukacyjnych przyszła pora na chwilę relaksu i poczęstunek. Nasi wolontariusze tu również stanęli na wysokości zadania. Przygotowali swoje tradycyjne potrawy. Były to: bośniacki burek i sampita, francuski quiche lorraine, hiszpańska tortilla de patatas oraz niemiecki kaiserschmarrn. Zadaniem gości przed zjedzeniem smakołyków było odgadnięcie, z jakiego kraju pochodzi potrawa. Prawie wszyscy rozpoznali smak podanych posiłków.

Na stole można było znaleźć również polskie potrawy. Była więc szarlotka, sałatka jarzynowa i koreczki. Wszystkim bardzo smakowały niespodzianki do jedzenia. Goście w trakcie przerwy mogli także oglądać ekspozycję w holu przedszkola składającą się z różnych plansz, obrazów, gier, które wykonali wolontariusze na przestrzeni 10 lat. Oglądający wyrażali podziw i fascynację dla pomysowości autorów wystawionych prac.

W drugiej części seminarium odbyły się warsztaty zorganizowane przez rodzica z przedszkola. Wolontariusze uczyli się wykonania drzewka z rurek papierowych. Choć praca była trudna, nasi goście pałający energią młodości świetnie sobie poradzili. Po skończonych warsztatach zafascynowani metodą papierowego origami podeszli do prowadzącej z pytaniami dotyczącymi szczegółów wykonywania etapów różnych papierowych ozdób.

W kolejnej części spotkania młodzi wolontariusze uczyli się podstawowych kroków krakowiaka. Panie w wiankach na głowach, a panowie w opaskach z pałkami uczyli się kroków polskiego tańca narodowego pod kierunkiem profesjonalnego instruktora nauki tańca. On i jego partnerka przebrani byli oczywiście w tradycyjny strój krakowski, co podnosiło efekt i rangę sytuacji. Wolontariusze wcielili się wspaniale w rolę tancerzy i pięknie tańczyli. Byliśmy bardzo dumni, widząc tych młodych ludzi tańczących z zaangażowaniem i radością polskiego krakowiaka.

Na koniec spotkania nastąpiło podsumowanie służące wymianie doświadczeń między wolontariuszami. Ewaluacja miała formę drzewka, na którym zaproszeni goście zawieszali „buźkę” w określonym kolorze i „minkę”, która była adekwatną do ich wiedzy wyniesionej z tego seminarium. Wszyscy zaproszeni wypełnili także ankiety.

Przez cały czas panowała wspaniała atmosfera przyjaźni, wzajemnej empatii i szacunku do drugiej osoby. Dla wszystkich obecnych nie było barier językowych czy kulturowych. Takie właśnie spotkania służą zacieśnianiu wzajemnych relacji międzyludzkich, wymianie doświadczeń oraz działaniu na rzecz pokoju, poszanowania innych kultur i narodów.

* * *

Jadwiga Gołda, Magdalena Tataruch, Edyta Sekunda są nauczycielkami w Samorządowym Przedszkolu nr 83 w Krakowie.

Fascynujący świat Professional Writing

— MAGDALENA BUBULA —

W tym roku szkolnym po raz drugi postanowiłam zaprosić nauczycieli języka angielskiego szkół ponadgimnazjalnych do sieci współpracy i samokształcenia realizowanej we współpracy z Uniwersytetem Karoliny Północnej w Wilmington.

Wzorem ubiegłorocznej sieci zamierzałam poprosić zainteresowanych nauczycieli 4 etapu edukacyjnego o wybranie grupki uczniów najbardziej otwartych na współpracę międzynarodową realizowaną w języku angielskim. Okazało się, że równie zainteresowani nabywaniem wiedzy i umiejętności językowych oraz realioznawczych są uczniowie sądeckich gimnazjów kształcący się w klasach dwujęzycznych. Takiego entuzjazmu gasić nie można, stąd w tym roku formuła naszej pracy uległa rozszerzeniu.

Celem ogólnym wspólnego działania było doskonalenie warsztatu pracy w obszarze nauczania sprawności pisania oraz rozwiązań metodycznych w pracy na platformie edukacyjnej. Również i w tym roku dr Lance Cummings przygotował dla nas filmy edukacyjne. Zaprosił też do współpracy z nami swoich studentów realizujących kurs „Professional Writing” w formule online.

Dr Cummings prowadził naszych nauczycieli, a w konsekwencji również uczniów, krok po kroku od przybliżenia problematyki Professional Writing, poprzez specyfikę nauczania tego przedmiotu w formule nauczania zdalnego, kończąc na konkretnym zadaniu: stworzeniu Public Profile. Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie otrzymali dostęp do wszystkich materiałów oraz platform edukacyjnych. Platform – ponieważ

w tym roku nie ograniczyliśmy się do platformy Moodle.

Dr Cummings zaproponował nam publikację profili w serwisie Adobe Spark. Zaprosił nas również do serwisu Yammer, gdzie odbywały się dyskusje polskich uczniów i studentów amerykańskich. Zarówno Yammer, jak i Adobe Spark okazały się strzałem w dziesiątkę. Polscy uczestnicy pokochali te serwisy, bardzo szybko ucząc się ich użytkowania i poznając ich możliwości. Stworzone w wyniku pracy sieci profile uczniów i studentów zostały następnie poddane ocenie koleżeńskej, a cała praca podsumowana pisemnymi refleksjami zarówno uczniów polskich, jak i studentów amerykańskich. A jako że w trakcie pracy wypadło święto Halloween, uczestnicy uznali je za dodatkową okazję do poruszenia przeróżnych tematów związanych z codziennymi podobieństwami i różnicami kulturowymi.

Celem ogólnym wspólnego działania było doskonalenie warsztatu pracy w obszarze nauczania sprawności pisania oraz rozwiązań metodycznych w pracy na platformie edukacyjnej.

W wyniku wymiany zdań na Yammerze wielu uczniów podkreślało, że mogli o wiele lepiej poznać również koleżanki i kolegów. Było to również cenne doświadczenie dla nauczycieli – możliwość spotkania uczniów w trakcie dyskusji o rzeczach ważnych i codziennych przyjemnościach poprzez wymianę zdań, korzystając z serwisu społecznościowego. Ale „efektem wow” największego kalibru była prezentacja profili. Okazało się, że każdy z naszych polskich uczniów ma coś, co go bardzo wciągnęło i czym może się pochwalić w serwisie Adobe Spark. Na mnie największe wrażenie zrobiły dziewczyny osiągające duże sukcesy w, wydawałoby się, typowo męskich sportach, takich jak piłka nożna czy kickboxing.

W wyniku pracy sieci Uniwersytet Karoliny Północnej w Wilmington nawiązał współpracę z Zespołem Szkół Elektryczno-Mechanicznych w Nowym Sączu, jako że nie omieszkaliśmy się pochwalić obecnością w sieci jednego z najlepszych techników w Polsce. Trzymamy kciuki za tę współpracę!

Ogółem w pracach sieci uczestniczyło 49 uczniów z nowosądeckich szkół wraz ze swoimi nauczycielkami języka angiel-

skiego: Katarzyną Chronowską, Martą Knop-Skoczeń, Małgorzatą Stawiarz (Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi), Pauliną Mordarską (Zespół Szkół Elektryczno-Mechanicznych) oraz Aleksandrą Jawor (Zespół Szkół nr 1 im. Komisji Edukacji Narodowej).

Poniżej zamieszczam kilka wypowiedzi polskich uczniów biorących udział w pracach sieci oraz ich opiekunów (pisownia oryginalna):

„Międzynarodowa sieć współpracy organizowana przez MCDN w Nowym Sączu okazała się świetną płaszczyzną wymiany doświadczeń. Szczególnie korzystna wydaje mi się sama innowacyjność struktury projektu – wykorzystanie platformy e-learningowej Moodle i platformy Yammer, używanej w środowisku biznesowym. Uczestnicy (zarówno nauczyciele, jak i uczniowie) mieli możliwość zapoznania się z materiałami dotyczącymi sztuki profesjonalnego pisania, tworzenia publicznych profili biznesowych itp. Sieć służyła również integracji uczestników, umocnieniu relacji interpersonalnych wykraczających poza kwestie czysto kompetencyjne, uświadamieniu różnic kulturowych, tworzeniu inspiracji oraz realizacji wspólnych pomysłów”. – Paulina Mordarska, ZEM. „Projekt umożliwił mi szersze poznanie zjawisk związanych z pisaniem tekstów zawodowych w języku angielskim. Udostępnione materiały poszerzyły moją wiedzę o tematach nie tylko lingwistycznych. Co więcej poznałem wiele nowych osób, ich podejście do języka. Ostatecznie projekt spełnił swoje założenia, przekazując w przystępny sposób założoną wiedzę (prof. Cumming is a passionate guy)”. – Maciek, ZSEM, opiekun: Paulina Mordarska

„Osobiście widzę projekt jako możliwość do przetestowania swoich umiejętności oraz nauczenia się różnych przydatnych rzeczy od innych. Yammer był świetnym pomysłem, który realizował powyższe cele. Bardzo cenne okazały się również wykłady P. Lance’a na temat PW. W sposób jasny i dokładny uzupełniały wiedzę, gdy była niekompletna. Jestem zadowolony z przebiegu projektu oraz z korzyści, jakie ze sobą przyniósł. Mam nadzieję, że ponownie będę mógł w przyszłości uczestniczyć w podobnych projektach”. – Kamil, ZSEM, opiekun: Paulina Mordarska.

„Projekt dotyczący professional writing umożliwił mi nawiązanie kon-

taktu z ludźmi z zagranicy. Poprawiło to także moją zdolność do wplatania formalnych elementów do tekstu po angielsku, co może być przydatną rzeczą w przyszłości. Sam projekt zmienił też moje postrzeganie profesjonalnego pisania po angielsku i uświadomił mi, że mam jeszcze sporo do nauki”. – Adrian, ZSEM, opiekun: Paulina Mordarska

„Cieszę się, że miałam okazję uczestniczyć w projekcie profesjonalnego pisania. Dzięki niemu dowiedziałam się, jak przekazać informacje dużej liczbie osób, posługując się językiem angielskim. Była to również doskonała okazja do zapoznania się z kulturą amerykańskich studentów i poznania ich pasji, a także przekazania im informacji na temat naszego kraju. Projekt zakończył się stworzeniem profili internetowych, gdzie mogliśmy wykorzystać zdobytą wiedzę. Uważam, że ten projekt był bardzo przydatny”. – Justyna, 1b, Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi, opiekun: Katarzyna Chronowska „Projekt na platformie e-learningowej MCDN pozwolił mi na doskonalenie umiejętności związanych z komunikowaniem się za pośrednictwem mediów elektronicznych z innymi uczestnikami. Podsumowaniem prac było stworzenie własnego bloga, dzięki któremu każdy mógł w kreatywny sposób przedstawić swoje zainteresowania i sprawdzić swoje umiejętności w posługiwaniu się językiem angielskim”. – Ola, 1b, Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi, opiekun: Katarzyna Chronowska

I na koniec podsumowanie projektu współpracy – Gimnazjum nr 3 z Oddziałami Dwujęzycznymi w Nowym Sączu dokonane przez Małgorzatę Stawiarz:

Projekt współpracy potraktowałam niejako wyzwaniem dla samej siebie – jako nauczyciela. W mojej pracy zawodowej nieustannie dążę do pogłębiania własnej wiedzy metodycznej i wymiany doświadczeń w zakresie nauczania języka obcego. Skrupulatnie zapoznawałam się z wykładami dra Cumminga i najbardziej przypadła mi do gustu idea współpracy online pomiędzy nauczycielami a uczniami, tzw. „Flipped classroom”, którą zastosowałam na swoich zajęciach, a metoda ta spotkała się z ogromnym entuzjazmem uczniów.

Nie ukrywam, że początek projektu był dla moich uczniów trudny. Wynikało to z tego, że nie do końca rozumieli ideę całego przedsięwzięcia, ale z każdym

dniem i każdym nowym wpisem dra Cummingsa chętnie podejmowali wyzwanie i cieszą się, że mieli okazję wykorzystać swoje umiejętności komunikowania się w języku angielskim w naturalnym kontekście. Moim zdaniem najbardziej żywiołowa część projektu dotyczyła współpracy ze studentami z USA na portalu Yammer, gdzie obok wyznaczonych zadań do wykonania (stworzenie własnego profilu online za pomocą programu Adobe Spark), obie strony mogły dowiedzieć się wiele o sobie. Uczniowie wymieniali się opiniami na temat aktualnej sytuacji w Polsce i USA, publikowali zdjęcia swoich miejscowości oraz przedstawili swoje pasje i hobby.

A oto kilka opinii moich uczniów na temat projektu:

„Projekt był świetną okazją do rozwinięcia swoich umiejętności językowych. Rzadko kiedy mam możliwość wykorzystywać język angielski w życiu codziennym, więc była to dobra okazja do sprawdzenia się”. – Wiktoria Z., kl. III. „Podczas projektu poznałem kilka zagadnień na temat kultury USA. Szczególnie zaciekały mnie fakty na temat Halloween. Studenci z USA pokazywali nam własne stroje halloweenowe. Najlepszą częścią projektu były profile o nas i naszych zainteresowaniach, które publikowaliśmy na portalu Yammer”. – Nikodem P., kl. III. „Bardzo podobała mi się możliwość swobodnej dyskusji z uczniami amerykańskimi. Oprócz wspólnej pracy mogliśmy porozmawiać na różne tematy, np. o wyborach prezydenckich w USA czy o obecnej sytuacji w Polsce. Dzięki videoblogom zdobyłam ciekawe informacje na temat „Professional Writing”. Projekt naprawdę mi się podobał, uważam że to strzał w dziesiątkę” – Julia S., kl. III. „Poznałam nowe programy – przejrzyste i łatwe w obsłudze Yammer oraz ciekawy i twórczy Adobe Spark”. – Weronika R., kl. III.

Słowa kluczowe: sieć współpracy i samokształcenia, kształcenie na odległość, współpraca międzynarodowa, TIK.

* * *

Magdalena Bubula – nauczyciel konsultant ds. języków obcych, edukacji historycznej i obywatelskiej oraz nowych technologii w edukacji w MCDN ODN w Nowym Sączu.

Współczesna wartość pedagogiki Celestyna Freineta

DR HAB. MAŁGORZATA KALISZEWSKA

Ja odnalazłem godność mojego zawodu (C. Freinet).

Potrzeby czasów współczesnych oraz wyzwania przyszłości wymagają, by – kierując się pokorą wobec przeszłości, dla uniknięcia ponadto wyważania otwartych drzwi – sięgać do dorobku intelektualnego epok minionych, dla znalezienia w nich impulsów, inspiracji oraz ponadczasowych wartości ogólnoludzkich. Lech Witkowski upomina się wręcz o „pamięć symboliczną” minionych pokoleń, które dają poczucie zakorzenienia w kulturze¹. A Maciej Demel podkreśla, że bez historii, teoria jest ślepa².

To, co się nasuwa na myśl w pierwszej chwili, to aktualna wartość pisarstwa Freineta dla polskich nauczycieli.

W tę pamięć symboliczną wpisuje się też dorobek – istniejącego do dziś – polskiego ruchu nauczycielskiego, powstałego 60 lat temu wokół pedagogiki Celestyna Freineta oraz szczególne zasługi Haliny Semenowicz, która pedagogikę Freineta umiała aplikować na grunt polski i stworzyć wokół tej idei pozytywny, a nawet pełen entuzjazmu klimat, w czasach realnego socjalizmu. Pedagogika francuskiego pedagoga zyskała w Polsce indywidualny, własny wymiar, możemy więc mówić, iż ta „własna droga” stworzona przez H. Semenowicz, weszła do polskiej kultury pedagogicznej i jej tradycji, zanim jeszcze na powrót doceniono, po zmianie ustroju, dorobek intelektualny polskich pedagogów okresu międzywojennego i ich dzieła.

Ówczesna władza miała do pedagogiki Freineta stosunek ambiwalentny. Z jednej strony był komunistą i rzecznikiem socjalizmu. Z drugiej, idealizował socjalizm, wiązał go z prawdziwą demokracją i nijak nie pasował do dominującej pedagogiki autorytarnej. Dał w tych trudnych czasach nauczycielom narzędzia zmiany, nadzieję i szansę na poszerzenie własnej profesjonalnej autonomii. Czy dzisiaj nauczyciele tego nie potrze-

bują? Czy nie potrzebują współdziałania ze sobą (autentycznego, nienarzuconego), zaufania i celów, które pobudzą i podtrzymają ich kreatywność?

Wartością i impulsem ożywczym może stać się kontakt z biografią osoby dla nas znaczącej. Poznanie przebiegu jej życia, wartości, które ceniła, trudności, z którymi się zmagala, pozwala spojrzeć na własne życie jako na projekt, który możemy sami kształtować i doskonalić. A życie Freineta i jego żony Elizy nie było pozbawione trudności i problemów do rozwiązania.

Po tych sześćdziesięciu latach istnienia pedagogiki Freineta w Polsce pozostała spuścizna w języku polskim, która jest dostępna w bibliotekach i pokazuje zarówno twórczość Freineta, jak i jego recepcję w Polsce, zawartą w opracowaniach i artykułach naukowych i popularnonaukowych, sprawozdaniach, recenzjach i konspektach zajęć.

To, co się nasuwa na myśl w pierwszej chwili, to aktualna wartość pisarstwa Freineta dla polskich nauczycieli, którzy w *Gawędach Mateusza* i *Niezmiennych prawdach pedagogicznych* znajdowali i nadal znajdują ponadczasowe prawdy, dotyczące wychowania, źródeł inspiracji, wzajemnych relacji nauczycieli i uczniów. Celne zdania, nieomal aforyzmy, mogą stanowić drogowskazy w ich pracy pedagogicznej. Bo czyż nie można się zgodzić ze stwierdzeniem, że: „Orły nie wchodzą po schodach”, „Każda metoda jest dobra, jeśli budzi apetyt wiedzy i wyzwala silną potrzebę pracy”, „Do życia przygotowuje się przez życie”, „Jeśli nie staniecie się na nowo podobni do dzieci, nigdy nie wejdziecie do zaczarowanego królestwa pedagogiki!”³.

Wartością pedagogiczną pozostały do dzisiaj często i chętnie wykorzystywane techniki Freineta, jak np. swobodna ekspresja twórcza, zwłaszcza zaś technika swobodnego tekstu, żyjąca dziś już własnym życiem. Z badań wynika, że technika ta ma walory terapeutyczne,

gdyż buduje poczucie bezpieczeństwa i dodaje odwagi do wypowiedziania się i okazywania uczuć (H. Semenowicz), jej zastosowanie w trakcie lekcji języka polskiego przyczynić się może do rozwoju zdolności twórczego myślenia oraz języka dziecka (W. Frankiewicz), kształtuje otwartą i aktywną postawę twórczą (T. Kłosińska), sprzyja rozwojowi różnorodnych sprawności językowych (E. Filipiak)⁴.

Techniki freinetowskie, jako metody aktywizujące, miały 60 lat temu pionierskie znaczenie, a osiemnaście lat temu wspierano nimi początki zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej w polskich szkołach. Dzisiaj zmieniły się realia życia. Korespondencję i gazetkę papierową zastępują teksty elektroniczne, ale ciekawość świata u dzieci bywa taka sama.

Dla Kazimierzy Paclawskiej niezmienną wartość ma właśnie twórczość i swobodna ekspresja uczniów, możliwość odczuwania, przeżywania, rozumienia i nadawania sensu światu⁵. Może warto współcześnie zwrócić większą uwagę na ten obszar, przywrócić szkolnym przedmiotom artystycznym ich znaczenie, docenić ich walory?

Potrzeby czasów współczesnych oraz wyzwania przyszłości wymagają, by sięgać do dorobku intelektualnego epok minionych, dla znalezienia w nich impulsów i inspiracji.

Przy obecnym deficycie wychowania prospołecznego freinetowskie łączenie indywidualnych potrzeb dziecka z jego społecznym zaangażowaniem może dać dziś impuls do większej demokratyzacji życia klasowego i pobudzania samorządności, czego przykładem mogą być przedszkola i klasy szkolne, a nawet szkoły inspirujące się pedagogiką Freineta, jak np. Szkoła w Moszczance lub Szkoła Cogito w Poznaniu (Pisała na ten temat Marzena Kędra w „Hejnal Oświatowy” 2017, nr 2).

Zdaniem Sławomira Sztobryna pobudzająca i wartościowa dla nauczycieli jest otwartość koncepcji, otwartość na rozwijający się podmiot i na dynamikę cywilizacji, co umożliwi włączanie własnych pomysłów i form pracy⁶ (np. Elementarna Szkoła Aktywności Kazimiera Piwko).

Walorem jednak największym i niezaprzeczalnym jest fakt, że techniki Freineta zdają trudny egzamin w małych

Fot. T. Łopuszyński

szkołach o wielopoziomowym nauczaniu-uczeniu się (klasy łączone), w szkołach biednych (ale z ambicjami wzrostu), podczas wyjazdów śródrocznych, kolonii i obozów.

Lista walorów i wartości tkwiących nadal w pedagogicznych ideach Freineta jest znacznie dłuższa, obejmuje też np. wychowanie bez przymusu, wychowanie do pracy, do krytycznego odbioru przekazów medialnych, do rozumnego i radosnego kontaktu ze środowiskiem naturalnym i otoczeniem społecznym, odpowiedzialności. Stanowi więc ciągle dla nauczycieli i wychowawców źródło wielorakich wartości: edukacyjnych, moralnych, życiowych.

Ponadto jest dziś pedagogika Freineta nadal obecna w wielu krajach świata, a korygowana i uszczegółowiana stale na nowo Karta Nowoczesnej Szkoły wystrzega się odniesień do ideologii, natomiast szuka wspólnych, ponadczasowych wartości w różnych kulturach i systemach edukacyjnych.

Słowa kluczowe: C. Freinet, pedagogika Freineta.

PRZYPISY:

- 1 L. Witkowski, *Przełom dwoistości w pedagogice polskiej*, Kraków 2013, s. 17.
- 2 M. Demel, *Pedagogika zdrowia*, Warszawa 1980.
- 3 A. Lewin, H. Semenowicz (wybór i oprac.), *Celestyn Freinet, O szkołę ludową. Pisma wybrane*, Wrocław 1976.
- 4 M. Kaliszewska, *Ruch freinetowski w Polsce w latach 1957–2014*, Kielce 2015; H. Smolińska-Rębas, E. Filipiak, R. Chorn, *Technika swobodnego tekstu*, Warszawa 1995.

⁵ K. Paclawska, *Wykorzystanie technik Celestyna Freineta w alternatywnych koncepcjach edukacji*, [w:] G. Maszczyńska-Góra (red.), *Krakowskie spotkanie animatorów i sympatyków pedagogiki C. Freineta: materiały z sesji naukowej*, Kraków 1992, s. 10.

⁶ S. Sztobryna, *Pedagogika Celestyna Freineta*, [w:] B. Śliwerski, Z. Kwieciński (red.), *Pedagogika*, t. 1, s. 361–362, Warszawa 2016.

BIBLIOGRAFIA:

Demel M.: *Pedagogika zdrowia*. Warszawa: WSiP, 1980. ISBN 83-02-00077-9.

Kaliszewska M.: *Ruch freinetowski w Polsce w latach 1957–2014*. Kielce: Wyd. UJK, 2015. ISBN 978-83-65139-10-8.

Lewin A., Semenowicz H. (wybór i oprac.): *Celestyn Freinet, O szkołę ludową. Pisma wybrane*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976. ISBN (brak).

Paclawska K.: *Wykorzystanie technik Celestyna Freineta w alternatywnych koncepcjach edukacji*. W: G. Maszczyńska-Góra (red.): *Krakowskie spotkanie animatorów i sympatyków pedagogiki C. Freineta: materiały z sesji naukowej*. Kraków: WOM, 1992. ISBN (brak).

Smolińska-Rębas H., Filipiak E., Chorn R.: *Technika swobodnego tekstu*. Warszawa-Otewock: PSAPCF, 1995. ISBN 83-902961-0-1.

Sztobryna S.: *Pedagogika Celestyna Freineta*. W: B. Śliwerski, Z. Kwieciński (red.): *Pedagogika*, t. 1, Warszawa: Wyd. Nauk. PWN, 2016. ISBN 83-01-14118-2.

Witkowski L.: *Przełom dwoistości w pedagogice polskiej*. Kraków: Oficyna Impuls, 2013. ISBN 978-83-7850-073-5.

Małgorzata Kaliszewska jest doktorem habilitowanym, adiunktem w Zakładzie Pedagogiki Zdrowia i Kultury Fizycznej Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jest członkiem Zespołu Redakcyjnego „Hejnal Oświatowy”.

„Zawsze warto chcieć!”. Relacja z III Ogólnopolskiej Konferencji Projektu Bohaterskiej Wyobraźni prof. Zimbardo

ANNA WALSKA-GOLOWSKA

Prelegenci i uczestnicy zorganizowanej w Krakowie konferencji pt. „Zawsze warto chcieć!” rozmawiali o ważnym miejscu motywacji na wspólnej ścieżce edukacyjnej nauczyciela i ucznia, o potrzebie nauki młodych empatii i wartości... A wszystko za sprawą bohaterstwa dnia codziennego, propagowanego przez prof. Philipa Zimbardo. „Hejnał Oświatowy” objął wydarzenie patronatem medialnym.

15 marca br. odbyła się III Ogólnopolska Konferencja Projektu Bohaterskiej Wyobraźni prof. Zimbardo pt. „Zawsze warto chcieć!”. Wydarzenie miało miejsce w sali obrad im. Franciszka Maryewskiego w Urzędzie Miasta Krakowa (Rynek Podgórski 1). Konferencja poświęcona była międzynarodowemu Projektowi Bohaterskiej Wyobraźni (Heroic Imagination Project, w skrócie HIP), który powstał z inicjatywy amerykańskiego psychologa włoskiego pochodzenia, prof. Philipa Zimbardo. Edukacyjny program, po dostosowaniu do warunków polskiego szkolnictwa, z założenia ma przeciwdziałać złym postawom i pomagać kształcić młodych ludzi w duchu codziennego bohaterstwa.

Otwarcia konferencji dokonała Ewa Piaseczna-Donhöfner – dyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 5 w Krakowie, Miejski Koordynator Projektu. W imieniu władz miasta Krakowa – prezydenta prof. Jacka Majchrowskiego i zastępcy prezydenta ds. edukacji i sportu Katarzyny Król – uczestników powitała Barbara Mirek-Mikuła z Urzędu Miasta Krakowa. Zapewniła zgromadzonych, że dla Krakowa ważna jest jakość edukacji i wielostronne, w tym psychologiczne wsparcie uczniów.

Prowadząc konferencję, Bernadeta Szklarska i Katarzyna Pelc, nauczycielki w Zespole Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 5 w Krakowie, zapowiedziały nagranie prof. Ph. Zimbardo. Profesor pozdrowił uczestników i podkreślił, że Projekt Bohaterskiej Wyobraźni jest organizacją non-profit skierowaną do młodych ludzi. Wyraził nadzieję, że lekcje z programu z powodzeniem realizowane będą w krakowskich szkołach. Powiedział o istocie

wsparcia działań polskich placówek oświatowych przez urzędy administracji, zwłaszcza przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Uczennica Gimnazjum nr 49 w Krakowie odczytała list napisany przez uczniów do Kapituły Orderu Uśmiechu, celem przyznania tego wyjątkowego odznaczenia prof. Philipowi Zimbardo.

Program HIP ma pomagać kształcić młodych ludzi w duchu codziennego bohaterstwa.

Uczestnicy wysłuchali inspirującego wykładu dr. Marka Kaczmarzyka z Uniwersytetu Śląskiego, pt. „Neurobiologia uśmiechu”. Prelegent mówił o edukacji jako procesie i relacji pomiędzy ludźmi, w których pojawia się ogrom emocji. Dr Kaczmarzyk dużo miejsca w wystąpieniu poświęcił ludzkiemu mózgowi. Przedstawił go jako system o niemal nieskończonej złożoności. Powiedział o neuronach lustrzanych, odkrytych u ludzi i małp. Dzięki nim na widok pewnej czynności jesteśmy w stanie odgadnąć intencje innego osobnika. U człowieka odpowiada ją prawdopodobnie również za zdolność do rozpoznawania cudzych emocji i intencji wyrażanych niewerbalnie (empatii i współczucie). Doktor zwrócił uwagę na istotę uśmiechu, będącego podstawą pozytywnych i motywacyjnych relacji. Nauczyciel może zainteresować ucznia danym przedmiotem, głównie poprzez sposób, jakim sam dydaktyk się nim fascynuje. Słuchacze oceniają nastawienie pedagoga do omawianego materiału i odczytują wysyłane przez niego bodźce. Zatem, osoba przepelniona pasją nie może być w procesie nauczania narażona na porażkę.

Kolejnymi prelegentami byli członkowie Projektu Bohaterskiej Wyobraźni w Polsce: dr Agnieszka Wilczyńska, dr Mariola Paruzel-Czachura i Michał Broł. Podzielając opinię prof. Zimbardo, że wszyscy są zdolni do codziennego heroizmu, opowiedzieli o programie. Projekt Bohaterskiej Wyobraźni stworzony został z myślą o tym, aby na bazie najnowszych osiągnięć psychologii dokonywać zmiany społecznej. Głównym celem jest szerzenie idei bohaterskiej wyobraźni wśród młodych osób. Wyobraźni, która pozwala człowiekowi podejmować nieprzeciętne działania chroniące dobro, zdrowie i bezpieczeństwo innych ludzi i własne. Dodatkowymi celami są: chęć ograniczenia defaworyzacji, wykluczenia społecznego, przejawów braku zaangażowania, konformizmu i uprzedzeń. W zamian młodzi uczą się szczyć empatyczne współodczuwanie, działania wspierające prospołeczne i zaangażowane postawy; reagowanie, interakcje.

Pierwszą część obrad zamknęło wystąpienie dyrektor Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącego FILOMATA w Gliwicach, Elżbiety Więclaw. Opowiedziała o doświadczeniach z programem, a także o niezwykłej wizycie prof. Zimbardo w gliwickiej szkole i jego spotkaniu z uczniami. Poinformowała uczestników o zainicjowanym przez nauczycieli FILOMATY projekcie HIP skierowanym do najmłodszych.

Drugą część konferencji stanowiły przykłady dobrych praktyk realizacji Programu Bohaterskiej Wyobraźni przez krakowskie szkoły i placówki. Agnieszka Kocyk powiedziała o realizacji programu w Zespole Placówek Resocjalizacyjno-Socjoterapeutycznych

w Krakowie. Nauczyciele dostosowali scenariusze programu do potrzeb podopiecznych, m.in. dodając do nich elementy arteterapii. Ponadto, wychowankowie podjęli m.in. wolontariat w Domu Pomocy Społecznej w Batowicach. Filip Kaszyński z Zespołu Szkół i Placówek Specjalnych w Krakowie podzielił się doświadczeniami z realizacji projektu z młodzieżą. I tu program wpisali się w potrzeby podopiecznych, często zagrożonych „niedostosowaniem społecznym”, ułatwiając im socjalizację. Podjęto szereg inicjatyw umożliwiających młodym ludziom wchodzenie w różne interakcje ze społeczeństwem, m.in. spotkanie ze świadkiem historii w Łodzi, współpraca z Domem Pomocy Społecznej w Krakowie, oswojenie z problemem choroby psychicznej przez wizytę w szpitalu psychiatrycznym. Dr Joanna Basiaga-Pasternak przedstawiła realizację Projektu w specyficznym środowisku piłkarzy nożnych w Zespole Społecznych Szkół Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego w Krakowie.

Polonistka ze Szkoły Podstawowej nr 129 w Krakowie Beata Ciepły zaprezentowała możliwości realizacji programu HIP w sposób literacki. Pracowała wg scenariuszy projektu z uczniami, wykorzystując lektury, filmy, inscenizacje. Zwróciła szczególną uwagę na obecność w swojej klasie ucznia z zespołem Aspergera. Program wywarł pozytywne

skutki na integrację grupy z wyjątkowym chłopcem. Ostatnią z prezentowanych placówek był Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 5 w Krakowie. Anna Wolska i Katarzyna Mazur mówiły o podjętych przygotowaniach do realizacji projektu w ich szkole. Bódcem wdrożenia programu było m.in. rozpoznanie wśród uczniów „negatywnej motywacji”. Celem nauczycielek jest zaszczepienie w podopiecznych chęci do działania, świadomości brania odpowiedzialności za przyszłość, nauka dostrzegania własnych zalet.

Na koniec głos zabrał Marek Wasiak, prezes Zarządu Fundacji „Zawsze Warto”. Opowiedział o realizowanych przez Fundację projektach z zakresu edukacji społecznej i obywatelskiej, które są dowodem na to, że wspólne działanie, aktywność, realizacja przedsięwzięć, są najlepszymi sposobami wychowywania młodych ludzi. Dyrektor Ewa Piaseczna-Donhöffner dokonała podsumowania konferencji i podziękowała zgromadzonym za przybycie.

* * *

Anna Walska-Golowska – nauczyciel bibliotekarz w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie. Doktorantka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Członek Krakowskiego Koła Polskiego Towarzystwa Biblioterapeutycznego.

„Mentoring w szkole – indywidualna forma rozwoju nauczycieli”. Relacja z konferencji

— KLAUDIA POPARDA —

Stowarzyszenie Mentorów PROMENTOR i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 4 w Krakowie zorganizowały konferencję dotyczącą mentoringu dla dyrektorów szkół, pedagogów i psychologów szkolnych oraz nauczycieli. Celem spotkania było omówienie rozwijającego się w Polsce mentoringu jako formy pracy indywidualnej, przydatnej między innymi w środowisku oświatowym.

29 marca 2017 r. w Zespole Szkół Budowlanych CHEMOBUDOWA w Krakowie miała miejsce konferencja „Mentoring w szkole – indywidualna forma rozwoju nauczycieli”. Wydarzenie zostało zorganizowane przez Stowarzyszenie Mentorów PROMENTOR oraz Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną nr 4 im. J. Korczaka w Krakowie. Tematyka spotkania dotyczyła mentoringu oraz jego wpływu na rozwój zawodowy osób pracujących w oświacie.

Otwarcia konferencji dokonali: Ewa Bochenek – dyrektor Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 4 w Krakowie, Paweł Rybak – pedagog szkolny, trener, absolwent Szkoły Mentorów Oświaty i Ewa Głuch – dyrektor Zespołu Szkół Budowlanych CHEMOBUDOWA w Krakowie.

Panel dyskusyjny podzielono na pięć bloków tematycznych. Niestety wśród

**KRETYWNIE
ODWAŻNIE
CIEKAWIE**

Muzeum Narodowe w Krakowie w ramach projektu **SZKOŁA W MUZEUM – UCIECZKA Z ŁAWEK** zaprasza wszystkich nauczycieli do przeprowadzenia lekcji w przestrzeni muzealnej. Zajęcia są bezpłatne.

Lekcję można przeprowadzić po wcześniejszej rezerwacji pod nr tel. (12) 433 57 18

mnk.pl/artykul/bilety-klasowe

Oddziały Muzeum Narodowego w Krakowie i znajdujące się w nich galerie stałe:

Gmach Główny, ul. 3 Maja 1

- Galeria „Broni i Barwa w Polsce”
- Galeria Sztuki Polskiej XX w.
- Galeria Rzemiosła Artystycznego

Galeria Sztuki Polskiej XIX wieku w Sukiennicach, Rynek Główny 3

Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego, ul. Piłsudskiego 12

- stała wystawa numizmatyczna
- zbiór starodruków i rękopisów

Pawilon Józefa Czapskiego, ul. Piłsudskiego 12

- muzeum biograficzne Józefa Czapskiego

Dom Jana Matejki, ul. Floriańska 41

- muzeum biograficzne Jana Matejki

Dom Józefa Mehoffera, ul. Krupnicza 26

- muzeum biograficzne Józefa Mehoffera

Pałac Biskupa Erazma Ciołka, ul. Kanonicza 17

- Sztuka Cerkiewna Dawnej Rzeczypospolitej
- Sztuka Dawnej Polski. XII-XVIII wiek
- Kraków na wyciągnięcie ręki

Ośrodek Kultury Europejskiej EUROPEUM, pl. Sikorskiego 9

- galeria malarstwa i rzeźby zachodnioeuropejskiej

Muzeum Karola Szymanowskiego
w willi Atma w Zakopanem, ul. Kaspriskego 19

- muzeum biograficzne Karola Szymanowskiego

zaproszonych gości zabrakło prof. dr. hab. Tadeusza Gadacza, który miał wygłosić pierwszy referat pt. „Mentoring – Życie jako troska o siebie”. W związku z tym, głos zabrał dr Piotr Wiroński – wiceprezes Stowarzyszenia Mentorów PROMENTOR. Wykład dotyczył potrzeb związanych z mentoringiem i korzyści zastosowania go w realiach szkolnych. Prelegent zwrócił uwagę na ideę mentoringu oraz jego genezę. Zaprezentował profil mentora, czyli osoby wspomagającej rozwój, omówił jego rolę, zadania i kompetencje. Wskazał również na podstawowe różnice między mentoringiem a coachingiem. Dyskurs opierał się na przedstawieniu głównych korzyści, jakie płyną z pracy mentora dla placówek oświatowych, jak i dla samej osoby „mądrego doradcy”, a także dla mentee, czyli podopiecznego.

Kolejny blok tematyczny poprowadził Krzysztof Prystupa – prezes Stowarzyszenia Konsultantów i Trenerów Zarządzania MATRIK, logopeda medialny. Wystąpienie pt. „Mentor mówi językiem możliwości” poświęcił problematyce roli mentora. Mentor w pracy z podopiecznym powinien nie tylko dawać mu wskazówki i inspirować do pokonywania własnych słabości, ale też otwierać dla niego przestrzeń do popełnienia błędu i utrwalania dobrych nawyków.

Następną prelekcję pt. „Jak zdobyć narzędzia do prowadzenia procesów mentoringowych?” wygłosiła Katarzyna Hanat – nauczyciel, dziennikarz Grupy Radiowej Agora „Szkoła Mentorów Oświaty”. W czasie wystąpienia przeprowadziła krótkie ćwiczenia z uczestnikami konferencji na koncentrację,

w celu zobrazowanie sposobu, w jaki prowadzone są zajęcia w Szkole Mentorów Oświaty. Prelegentka przedstawiła opinie i oceny wystawione przez dyrektorów i nauczycieli uczestniczących w ubiegłych edycjach tego projektu. Zaprosiła także zgromadzonych do wzięcia udziału w III edycji Szkoły Mentorów Oświaty, dedykowanej głównie dyrektorom i nauczycielom placówek szkolnych oraz osobom przygotowującym się do pracy w zawodzie nauczyciela.

Z ostatnim wykładem pt. „Świadome wdrażanie mentoringu w placówce oświatowej” wystąpiła prowadząca, Magdalena Mazur – dyrektor krakowskiej szkoły, absolwentka Szkoły Mentorów Oświaty. Podzieliła się z uczestnikami swoimi doświadczeniami z procesu wprowadzania mentoringu w ZSOI nr 1 w Krakowie, którym kieruje. Poruszyła aspekt tworzenia par mentor – mentee oraz przedstawiła korzyści z programu mentoringowego w szkole dla wszystkich podmiotów – dyrekcji szkoły, nauczycieli, rodziców i uczniów.

Mentoring na gruncie polskiej oświaty dopiero się pojawia, ale nabiera rozpędu. Konferencję zakończono rzeczową dyskusją, skoncentrowaną na problematyce omawianego zagadnienia. Podjęty temat zapewne stał się impulsem dla wielu uczestników konferencji do pogłębiania wiedzy o mentoringu.

Słowa kluczowe: mentoring, mentee.

* * *

Klaudia Poparda jest nauczycielem bibliotekarzem w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Bądź kumplem, nie dokuczaj

Ruszyła trzecia edycja ogólnopolskiej kampanii społecznej „Bądź kumplem, nie dokuczaj”, organizowanej przez Cartoon Network.

Kampania społeczna, pod honorowym patronatem Rzecznika Praw Dziecka, ma pomóc dzieciom, rodzicom i nauczycielom radzić sobie z problemem dokuczania. Stacja chce uświadaczać dzieciom, jak bolesne i krzywdzące mogą być niekoleżeńskie zachowania, a nauczycielom dostarczyć narzędzi, które pomogą poprowadzić lekcję na temat dobrych relacji w klasie. W tym roku twarzą akcji został piłkarz reprezentacji Polski – Jakub Błaszczykowski, który zachęca dzieci do gry fair play i propaguje koleżeńskie zachowania.

Na stronie internetowej <http://badzkumplem.cartoonnetwork.pl> dzieci i rodzice mogą znaleźć filmy i materiały przygotowane przez ekspertów, które pomogą im radzić sobie z problemem do-

kuczania. Na nauczycieli, oprócz scenariuszy lekcji dla klas I–III i IV–VI, czekają propozycje całorocznych zabaw wspierających koleżeńskie zachowania oraz opracowany przez psychologów poradnik „Jak reagować na dokuczanie w klasie”.

Wszystkie dzieci, które są ofiarami dokuczania, mogą szukać pomocy, dzwoniąc pod bezpłatny numer Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111. Infolinia czynna jest codziennie od godz. 12 do godz. 22. Najmłodsi mogą również skorzystać z pomocy online, która dostępna jest przez całą dobę na www.116111.pl/napisz. Z kolei dla rodziców i osób z otoczenia działa infolinia pod numerem 800 100 100.

Źródło: <http://badzkumplem.cartoonnetwork.pl>

II Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie ma zaszczyt zaprosić na II Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych, które odbędzie się w dniach 8–9 czerwca 2017 r. Temat konferencji brzmi: *Rola biblioteki pedagogicznej w upowszechnianiu nowych technologii w edukacji.*

Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych

Przyszłość technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji zależy od nauczycieli. Wdrażanie nowych technik do nauczania ma ogromne znaczenie dla adaptacji młodego pokolenia do współczesnego świata. Żadna technologia nie zastąpi relacji nauczyciel – uczeń, jednak by stała się sprzymierzeńcem edukacji, nauczyciel powinien doskonalić swoje kompetencje cyfrowe, stając się specjalistą w wykorzystywaniu nowych technologii w procesie nauczania i uczenia się. Podczas konferencji spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób biblioteka pedagogiczna wspiera nauczycieli w zaspokajaniu potrzeb edukacyjnych i podejmowaniu nowych wyzwań w tym zakresie. Będziemy szukać odpowiedzi w następujących obszarach:

- metody i narzędzia pracy na odległość;
- Otwarte Zasoby Edukacyjne i ich wykorzystanie;
- prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia nauczycieli skoncentrowanych na nowych technologiach;
- portale społecznościowe i ich wykorzystanie w edukacji i informacji;

- biblioteka pedagogiczna jako drogowskaz dla nauczycieli w drodze do nowej edukacji;
- popularyzacja nowoczesnych metod nauczania wykorzystujących kompetencje cyfrowe w tym m.in.: Web-Quest, e Portfolio, Flipped Classroom, BYOD, Scratch;
- nowoczesne technologie w kształceniu kompetencji informacyjnych, czytelniczych i medialnych;
- wpływ technologii informacyjno-komunikacyjnych na kształtowanie społeczeństwa informacyjnego;
- nowoczesne technologie w edukacji uczniów z niepełnosprawnościami.

Do udziału w konferencji zachęcamy nauczycieli, bibliotekarzy, bibliologów, informatologów, pedagogów, doktorantów oraz specjalistów wszystkich dziedzin, których obszarem zainteresowania są zmiany we współczesnej edukacji. Więcej informacji na stronie: <https://www.pbw.edu.pl/2-nofbp-za-proszenie>

Organizatorzy

Z przyjemnością informujemy, że „Hejnał Oświatowy” objął patronatem medialnym II Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych pt. „Rola biblioteki w upowszechnianiu nowych technologii w edukacji”, organizowane przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Krakowie.

Reforma edukacji

Pod adresem: www.reformaedukacji.men.gov.pl znajduje się specjalny serwis informacyjny o zmianach w systemie edukacji.

Na stronie internetowej „Dobrej Szkoły” znaleźć można najważniejsze informacje na temat reformy edukacji z punktu widzenia rodzica, ucznia, nauczyciela oraz organu prowadzącego szkołę. Znajdują się tam wiadomości dotyczące głównych zmian w ustroju szkolnym, m.in.: przekształceń szkół, nowych rozwiązań w systemie kształcenia zawodowego, ochrony miejsc pracy dla nauczycieli, kształcenia specjalnego czy egzaminów zewnętrznych.

Na stronie internetowej każdy rodzic może sprawdzić, do jakiej szkoły uczęszczać będzie jego dziecko od 1 września 2017 r. Znajdują się tam także kontakty telefoniczne do pracowników MEN, którzy pozostają do dyspozycji oraz harmonogram wprowadzania zmian w systemie edukacji.

Departament Informacji i Promocji
Ministerstwo Edukacji Narodowej

Jak się uczyć to tylko z pasją

Innowacyjne zajęcia pozalekcyjne, nieszablonowe pomoce naukowe, wspólne projekty badawcze, wirtualne wykłady oraz ćwiczenia laboratoryjne prowadzone przez nauczycieli akademickich – to tylko niektóre z zajęć, w jakich będą mogli wziąć udział uczniowie szkół ponadgimnazjalnych w ramach kolejnej edycji Małopolskiej Chmury Edukacyjnej. Samorząd województwa małopolskiego przeznaczył na ten cel 8,7 mln zł.

31 marca ruszył nabór wniosków do konkursu Małopolska Chmura Edukacyjna, w ramach którego małopolskie szkoły ponadgimnazjalne uzyskać mogą wsparcie finansowe na organizację innowacyjnych zajęć edukacyjnych, które prowadzone będą przez cały rok szkolny 2017/2018. Choć rozstrzygnięcie konkursu poznamy dopiero w październiku, dokumenty aplikacyjne składać można najpóźniej do 26 lipca. Jest o co się starać, do podziału pomiędzy szkoły z Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020 zarezerwowano prawie 8,7 mln zł.

Dzięki Małopolskiej Chmurze Edukacyjnej uczniowie liceów, techników i szkół zawodowych za pośrednictwem najlepszych uczelni wyższych z regionu będą mieli szansę rozwinąć swoje talenty oraz pogłębić wiedzę o wiadomości wykraczające poza program szkoły średniej.

Założeniem MChE jest także zainteresowanie młodzieży kierunkami studiów zgodnymi z inteligentną specjalizacją naszego regionu oraz nauka umiejętności, które przydadzą się im w przyszłości na rynku pracy. Właśnie dlatego zajęcia zorganizowane w ramach projektu poprowadzą nauczyciele akademicki i koncentrować się one będą wokół takich obszarów tematycznych, jak: biologia, chemia, fizyka, informatyka, przedsiębiorczość, umiejętności uczenia się oraz podnoszenia kompetencji społecznych.

Dzięki Małopolskiej Chmurze Edukacyjnej uczniowie podszlifują także znajomość języka angielskiego, niemieckiego i francuskiego, a szkoły uzupełnią swój asortyment o pomoce dydaktyczne niezbędne do realizacji zajęć.

Na spotkania z biologią przydatne mogą być np. mikroskopy świetlne, które mają specjalny układ optyczny

pozwalający na silne powiększanie obrazu. Uczniów z pewnością zainteresują też multimetry cyfrowe z opcją pomiaru oporu elektrycznego, automatyczne stacje meteorologiczne posiadające funkcję transmisji danych pomiarowych czy przybory niezbędne do przeprowadzania skomplikowanych doświadczeń chemicznych.

Dzięki Małopolskiej Chmurze Edukacyjnej uczniowie liceów, techników i szkół zawodowych będą mieli szansę rozwinąć swoje talenty.

Maksymalnie szkoły będą mogły uzyskać wsparcie w wysokości 95% kosztów zaplanowanych zajęć. Pozostałe 5% będą musiały dołożyć z własnego budżetu. Szczegółowe informacje nt. konkursu oraz dokumenty aplikacyjne odnaleźć można na stronie Regionalnego Programu Operacyjnego. Zachęcamy także do odwiedzenia strony internetowej projektu Małopolska Chmura Edukacyjna: <http://e-chmura.małopolska.pl/>

W ramach zeszłorocznej edycji Małopolskiej Chmury Edukacyjnej z zajęć zorganizowanych w ramach konkursu miało szansę skorzystać 24 tys. uczniów ze 130 małopolskich szkół ponadgimnazjalnych. Dodatkowo opracowano ponad 3,3 tys. scenariuszy zajęć, a 2,6 tys. nauczycieli przeszło szkolenia w zakresie IT.

Źródło: Biuro Prasowe UMWM

W następnym numerze:
Polska szkoła w dobie zmian

Rok 2017 rokiem sześciu patronów

Podczas 21. posiedzenia Sejmu w czerwcu ub. r. posłowie zdecydowali o ustanowieniu patronów 2017 roku: Rzeki Wisły, Josepha Conrada-Korzeniowskiego, Marszałka Józefa Piłsudskiego, Adama Chmielowskiego i błogosławionego Honorata Koźmińskiego oraz Tadeusza Kościuszki.

Sejm w 550. rocznicę pierwszego wolnego flisu podjął uchwałę w sprawie ustanowienia roku 2017 Rokiem Rzeki Wisły, oddając hołd pokoleniom Polaków, którzy dzięki Wiśle i w oparciu o nią budowali tożsamość i potęgę Państwa Polskiego. *Wisła – Królowa Polskich Rzek, będąca symbolem polskości i patriotyzmu – to nasze naturalne oraz historyczno-kulturowe dziedzictwo* – czytamy w uchwale. Posłowie zaznaczyli, że spław Wisłą i rzekami jej dorzecza umożliwił rozkwit gospodarczy w okresie „Złotego Wieku”, czyniąc z Polski europejską potęgę polityczną, militarną i ekonomiczną.

Drugim patronem jest Joseph Conrad-Korzeniowski. 3 grudnia 2017 r. przypada jubileusz 160-lecia urodzin tego klasyka literatury i jednego z najbardziej znanych na świecie twórców związanych z polską kulturą. Sejm zdecydował o ustanowieniu pisarza patronem roku, zaznaczając, że jego dorobek, powstający pod wpływem literatury polskich romantyków, zawiera uniwersalne wartości moralne i etyczne. *Podejmowanie tematów ważnych dla starego kontynentu czyni go pisarzem uniwersalnym, który już w tamtych czasach nakreślił wizję „Europy bez granic”, stanowiącą podstawę trwałego pokoju między naro-*

Rys. D. Lesisz

dami Europy – zaznaczono w uchwale. Przypomniano również, że jego liczne dzieła weszły do kanonu lektur.

Sejm ustanowił także rok 2017 Rokiem Marszałka Józefa Piłsudskiego w uznaniu jego wielkich zasług dla Polski oraz w związku ze zbliżającym się stuleciem odzyskania niepodległości. Posłowie w uchwale podkreślili, że 5 grudnia br. przypada 150. rocznica urodzin Józefa Piłsudskiego. Przypomnieli, że był on współtwórcą Wojska Polskiego, pełnił funkcję Wodza Naczelnego i Pierwszego Marszałka Polski w czasie wojny polsko-bolszewickiej, dwukrotnie sprawował funkcję Prezesa Rady Ministrów, był ministrem spraw wojskowych i Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych. Zaznaczyli także, że był twórcą idei bliskiej współpracy narodów Międzymorza. *W okresie okupacji niemieckiej i kilkudziesięciu lat władzy sowieckiej nad Polską Marszałek Józef Piłsudski stał się symbolem nieugiętej walki o niepodległość oraz przykładem dla kolejnych pokoleń polskich patriotów* – czytamy w uchwale.

Adam Chmielowski – Święty Brat Albert – został ustanowiony patronem w uznaniu jego wybitnych zasług w działalności niepodległościowej oraz na polu pracy społecznej i artystycznej. W uchwale zaznaczono, że br. mija 130 lat, od kiedy zaczął on nosić habit zakonny. *Jego wielki talent oraz poświęcenie dla drugiego człowieka przyczyniły się do utrwalenia wśród Polaków najważniejszych postaw społecznych oraz dały im nadzieję na niepodległość i sprawiedliwość społeczną na kolejne dziesięciolecie* – czytamy w uchwale. Sejm w tej samej uchwale ustanowił patronem roku Honorata Koźmińskiego, kapucyna ogłoszonego błogosławionym przez Jana Pawła II w 1988 r.

Sejm zdecydował również o ustanowieniu 2017 r. Rokiem Tadeusza Kościuszki w związku z przypadającą 200. rocznicą jego śmierci. Jak przypomniano w uchwale, Tadeusz Kościuszko, przywódca ogólnonarodowego powsta-

Rys. D. Lesisz

nia zwanego insurekcją kościuszkowską, zajmuje szczególne miejsce w panteonie narodowych bohaterów. Posłowie zaznaczyli, że jest symbolem wolności i wzorem patrioty nie tylko dla obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. *Tadeusz Kościuszko traktował swoje wojskowe i obywatelskie obowiązki jako służbę dla pomyślności całego narodu. Głęboko wierzył w niezbywalną godność człowieka, którego dobro stawiał na pierwszym miejscu* – podkreślono w uchwale.

Źródło: <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/sejm-ustanowil-szesciu-patronow-roku-2017/ke00nh>

Rok Kościuszkowski w Krakowie

Zapraszamy do udziału w wydarzeniach w ramach obchodów Roku Kościuszkowskiego w Krakowie.

Szczegółowe informacje na temat programu obchodów Roku Kościuszkowskiego znajdują się na stronie Urzędu Miasta Krakowa: krakow.pl/kosciuszko2017 oraz na stronie Komitetu Kopca Kościuszki w Krakowie: <http://kopieckosciuszki.pl/pl/aktualnosci/harmonogram-wydarzen-kosciuszkowskich>.

Zapraszamy do korzystania z oferty edukacyjnej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

MAŁOPOLSKIE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

ul. Lubelska 23, 30-003 Kraków
tel. + 48 12 623 76 46, + 48 12 623 76 56; fax + 48 12 623 77 41
www.mcdn.edu.pl
e-mail: biuro@mcdn.edu.pl

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Krakowie

ul. Garbarska 1, 31-131 Kraków
tel. + 48 12 422 14 49, +48 12 422 86 13 w. 35; fax +48 12 422 30 26
www.krakow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.krakow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 12 422 14 49; tel. kom. 513 042 381

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Nowym Sączu

ul. Jagiellońska 61, 33-300 Nowy Sącz
tel. +48 18 443 71 72, + 48 18 443 80 81 w. 23
tel./fax +48 18 443 71 72 w. 18
www.nowysacz.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.nowysacz@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 18 443 71 72 w. 25; tel. kom. 513 042 386

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Oświęcimiu

ul. Bema 4, 32-600 Oświęcim
tel. +48 33 844 43 14; fax +48 33 844 42 93
www.oswiecim.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.oswiecim@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 33 844 43 14 w. 33; tel. kom. 513 042 427

MCDN Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Tarnowie

ul. Nowy Świat 30, 33-100 Tarnów
tel. +48 14 688 88 10, fax +48 14 688 88 11
www.tarnow.mcdn.edu.pl
e-mail: bok.tarnow@mcdn.edu.pl
BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 14 688 88 10 w. 118; tel. kom. 513 042 389

Wizyta studyjna dyrektorów szkół litewskich w Krakowie

3–7 kwietnia 2017 r.

Spotkanie dyrektorów szkół litewskich z dyrekcją i pracownikami MCDN, fot. A. Burdek/MCDN

Jarosław Chodźko, dyrektor MCDN, fot. A. Burdek/MCDN

Dr Maria Krystyna Szmigiel, wicedyrektor OKE w Krakowie, fot. A. Burdek/MCDN

Wanda Papugowa, dyrektor Specjalistycznej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej dla Dzieci w Wiekui Przedszkolnym (od lewej), fot. A. Burdek/MCDN

Spotkanie grupy dyrektorów szkół litewskich z nauczycielami Gimnazjum nr 2 w Krakowie, fot. arch. redakcji

Spotkanie grupy dyrektorów szkół litewskich z dyrekcją i nauczycielami Gimnazjum nr 2 w Krakowie, fot. arch. redakcji

